

**Sodankäynnin etiikka ja autonomia – Katsaus autonomisten
asejärjestelmien nykypäivään perinteisen oikeutetun sodan teorian ja
kansainvälisen humanitaarisen lain piirissä**

Turun yliopisto

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

Filosofia

Pro gradu -tutkielma

Charlotta Palmroos

Toukokuu 2022

*Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -
järjestelmällä.*

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

PALMROOS, CHARLOTTA: Sodankäynnin etiikka ja autonomia – Katsaus autonomisten asejärjestelmien nykypäivään perinteisen oikeutetun sodan teorian ja kansainvälisen humanitaarisen lain piirissä

Pro gradu -tutkielma, 58s.

Filosofia

Toukokuu 2022

Tutkielmani tarkoitus on osoittaa, että nykypäivän autonomisia asejärjestelmiä on mahdollista käyttää oikeutetussa sodassa, sillä ne eivät oikein käytettyinä riko perinteisen oikeutetun sodan teorian periaatteita, eivätkä asetu poikkitelein kansainvälisen humanitaarisen lain kanssa. Pysin myös osoittamaan, että kansainvälisiä lakeja ja säädöksiä tulee tästä huolimatta päivittää vastaamaan sodankäynnin kehitystä koskien autonomisia asejärjestelmiä, sillä vaikka tulevaisuuden uhkakuvista on tärkeää puhua, on diskurssi autonomisista asejärjestelmistä nyt ajankohtaisempaa kuin koskaan ennen niiden olemassaolon aikana. Tavoitteeni on tämän lisäksi tarkastella autonomisten aseiden käyttöön liittyvää eettistä ulottuvuutta ja väitänkin, että aseiden autonomian taso ei yksin määritä onko aseita eettistä käyttää, vaan merkittävämpää on se, mihin ase on tarkoitettu käytettävän ja kuinka sitä todella käytetään voimankäyttötilanteessa.

Pohjistan argumenttejani tarkastelemalla perinteisen oikeutetun sodan teorian periaatteita siirtyen käsittelemään aseita ja niiden autonomiaa, sekä kansainvälisen humanitaarisen lain, että etiikan näkökulmista. Tulen myös tarkastelemaan niitä hyötyjä ja motiiveja, joita valtioilla ja muilla sotilaallisilla toimijoilla on autonomisten asejärjestelmien käyttämiselle ja kehittämiselle sotastrategisesta näkökulmasta. Tämän lisäksi tulen käyttämään useita sotilas- ja aselähteitä tarjotakseni esimerkkejä muutamista autonomisista asejärjestelmistä, joita käytetään tälläkin hetkellä sodissa maailmalla vahvistaakseni argumenttini pitävyyden tosimaailman esimerkein.

Asiasanat:

Maanpuolustus, Sotien yhteiskunnalliset vaikutukset, Suomen puolustusvoimat, Aseteknologia, Tekoäly, Etiikka, Moraalifilosofia, Kansainvälinen humanitaarinen laki, Autonomia

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
2. Perinteinen oikeutetun sodan teoria	7
2.1 <i>Jus ad bellum</i>	8
2.2 Walzer – sodan oikeutettu peruste ja valtion yhteinen elämä	9
2.3 <i>Jus ad bellum</i> -perusteet	11
2.4 <i>Jus in bello</i>	14
2.5 Walzer ja perusoikeuksien menettäminen	17
2.6 Walzer ja Lazar alttiista voimankäytön kohteista	18
2.7 <i>Jus post bellum</i>	20
3. Autonomia ja aseet	26
3.1 Poliittinen autonomia	27
3.2 Filosofinen autonomia	27
3.3 Tekninen autonomia	28
3.4 Autonomisuuden tasot ja aseiden autonomisuuden määrittäminen	28
4. Autonomiset asejärjestelmät, <i>jus in bello</i> ja kansainvälinen humanitaarinen laki	31
4.1 Nürnbergin periaatteet ja autonomiset aseet	33
4.2 Autonomiset asejärjestelmät ja niiden yhteensopivuus <i>jus in bello</i>	35
4.3 Autonomiset asejärjestelmät ja kansainvälinen humanitaarinen laki	38
5. Autonomiset asejärjestelmät – nykytilanne, hyödyt ja motiivit	41
5.1 Autonomisten asejärjestelmien nykytilanne	42
5.2 Informaatiota käsittelevien järjestelmien tarve	43
5.3 Ihmisen kontrolli autonomisiin asejärjestelmiin	45
5.4 Hyödyt ja motiivit autonomisten asejärjestelmien käyttämisen ja kehittämisen takana	46
5.5 Inhimillinen tekijä ja taisteluväsymys	48
6. Autonomisten asejärjestelmien eettinen ulottuvuus ja yhteenveto	50
6.2 Yhteenveto	53
7. Lähteet	57

1. Johdanto

Tutkielmani pyrkii osoittamaan, että nykypäivän autonomiset asejärjestelmät ovat teoriassa yhteensopivia perinteisen sodan oikeuttamisen teorian ja tämänhetkisen kansainvälisen humanitaarisen lain kanssa. Tulen esittämään autonomisten asejärjestelmien yhteensopivuuden näihin tarkastelemalla muutamia nykypäivänä käytössä olevia autonomisuuden tasoltaan eriäviä aseita ja osoittamalla, miten oikein käytettyinä nämä aseet eivät riko sodan oikeuttamisen periaatteita tai ole ristiriidassa kansainvälisten lakien ja sopimusten kanssa. Kansainvälistä humanitaarista lakia tarkastellessani tulen esittämään, kuinka sodan osapuolten väliset erot vaikuttavat siihen, kuinka kansainvälinen yhteisö näkee heidän tekemänsä päätökset sodankäynnin välineiden ja keinojen suhteen. Tähän vaikuttaa muun muassa osapuolten roolit, resurssit ja motiivit sodankäynnille. Väitän, että tähän liittyen on olemassa tilanteita, joissa oikeutetun sodan periaatteita ja kansainvälistä humanitaarista lakia tulee arvioida tapauskohtaisesti uudelleen niitä soveltaessa tositalanteeseen. Tämän lisäksi väitän, että aseiden autonomian taso ei ole suurimmassa roolissa määritellessämme sitä, onko kyseistä aseita eettistä käyttää, vaan kyse on enemmänkin siitä, miten aseita on tarkoitettu käytettävän ja kuinka aseita todella käytetään sotatilanteessa. Argumentoin myös kansainvälisten lakien ja säädösten kehittämisen puolesta, sillä autonomisten aseiden kehitys on vääjäämätöntä siinä missä konventionaalistenkin aseiden. Autonomisten aseiden kohdalla kehitys on kuitenkin suhteessa nopeaa verrattuna lakeihin koskien näitä aseita. Nähdäkseni lain tulee pysyä ajan tasalla koskien sodankäynnin välineitä voidaksemme soveltaa kyseistä lakia todelliseen sodankäyntiin.

Aihe on itsessään poikkitieteellinen ja tulen sivuamaan tutkielmassani niin oikeustieteen, valtio-opin, sotatieteiden, robotiikan kuin filosofiankin osa-alueita ja tarkoitukseni on luoda koherentti kuva autonomisten asejärjestelmien nykytilanteesta ja niitä koskevan yhteiskunnallisen ja filosofisen keskustelun luonteesta. Aihe on filosofisesti merkittävä, sillä en usko voivamme käydä eettistä keskustelua sodan luonteesta, oikeuttamisesta tai keinoista lainkaan, mikäli emme ymmärrä modernin sodankäynnin keinojen tuomia eettisiä haasteita ja niiden yhteensopivuutta jo kauan sitten kehitettyihin eettisiin periaatteisiin. Tuntuu ongelmalliselta keskustella vain sodan oikeuttamisesta ottamatta huomioon sen välineitä ja niiden vaikutusta sodankäyntiin itseensä, sillä nämä asiat ovat

isossa roolissa sodan oikeuttamisen suhteen. Autonomiset asejärjestelmät ovat kiistattomasti suuressa osassa nykysodankäyntiä ja uskaltaisin väittää niiden olevan sitä vielä suuremmassa määrin tulevaisuudessa. Tämän vuoksi on tärkeää tarkastella niitä eettiseltä kannalta ja kehittää lakeja ja säännöksiä niin, että ne ovat kattavia myös autonomisten asejärjestelmien osalta.

Aloitan luvussa 2 tarkastelemalla perinteisen oikeutetun sodan teorian periaatteita Seth Lazarin artikkelin ”War” (2016), Michael Walzerin teoksen *Just and unjust wars* (2015), Larry Mayn artikkelin ”Jus post bellum proportionality and the fog of war” (2013) ja Jennifer Easterdayn *Remarks by Jennifer Easterday* (kokoelmateoksessa *Proceedings of the Annual meeting, American society of international law, vol.106, 2012*) pohjalta. Voidaksemme myöhemmin käsitellä autonomisia asejärjestelmiä, on ensin tutustuttava perinteisen sodan oikeuttamisen teorian sisältöön, sillä tämä toimii viitekehyksenämme läpi tutkielman. Emme voi oikeuttaa aseiden käyttämistä sodassa, mikäli sota ei alunalkujaankaan ole oikeutettu.

Käsitellessäni perinteistä oikeutetun sodan teoriaa käytän esimerkeissani jonkin verran Suomen sotahistoriaan liittyviä esimerkkejä, sillä ne ovat kansainvälisesti tunnettuja ja merkittäviä tapauksia. Tämän lisäksi Walzer on käsitellyt Suomen sotahistoriaa omassa teoksessaan ja koen tuntemukseni Suomen sotahistoriasta olevan riittävällä tasolla käyttääkseni sitä hyväksi tutkielmassani. Tarkoitukseni on kuitenkin tuoda mahdollisimman paljon myös nykypäivän esimerkkejä ilmi, sillä en halua luoda mielikuvaa siitä, että tämä aihe olisi jotenkin aikansa elänyttä. Päinvastoin pyrkimykseni on luoda ymmärrystä sille, miten perinteinen oikeutetun sodan teoria on täysin käyttökelpoinen etiikan työväline myös tämän päivän sodankäynnin tarkasteluun.

Tämän jälkeen luvussa 3 käsittelen aseiden autonomiaa sen eri tyyppien ja asteiden näkökulmasta. Pohjaan tarkasteluni Armin Krishnanin teokseen *Killer robots – Legality and ethicality of autonomous weapons* (London: Routledge, 2016), sekä International Committee of the Red Cross -järjestön (ICRC) julkaisemiin näkemyksiin aseiden autonomiasta ja autonomian itsensä määrittelystä. ICRC:n näkemyksiä tarkastellakseni käytän apuna heidän omia nettisivujaan, sekä ICRC:n aseyksikön lakiosaston neuvonantajan¹ Neil Davisonin artikkelia ”A legal perspective: Autonomous weapon systems under international humanitarian law” (2017). Autonomian määrittely tässä

---

¹ (engl. Scientific and policy adviser, arms unit, legal division)

vaiheessa on tärkeää voidakseni tarkastella autonomisia asejärjestelmiä oikeutetun sodan teorian ja siinä erityisesti *jus in bellon* näkökulmasta, sillä aseiden käyttö liittyy merkittävällä tavalla sodankäynnin oikeuttamiseen. Tämän teen luvussa 4, jossa käsittelen autonomisia asejärjestelmiä tämän lisäksi kansainvälisen humanitaarisen lain pohjalta. Luvussa 4 käytän tarkastelussani apuna Stockholm International Peace Research -instituutin (SIPRI) koostamaa julkaisua “Mapping autonomy in weapon systems” (2017). Pyrin esittämään, että autonomiset asejärjestelmät nykyisellään ovat yhteensopivia kansainvälisen humanitaarisen lain kanssa, mutta autonomisia asejärjestelmiä koskevaa lainsäädäntöä tulisi kehittää autonomisten asejärjestelmien kehityksen mukana.

Luvussa 5 tarkoitukseni on tarkastella pintapuolisesti autonomisten asejärjestelmien nykytilannetta sodankäynnissä ja määritellä hyötyjä ja motiiveja niiden käytön ja kehityksen taustalla. Pohjaan luvun pääkohdat Armin Krishnanin teokseen käyttäen tarkastelussa apuna myös Alex Leveringhausin artikkelia ”What’s so bad about killer robots?” (*Journal of applied philosophy* vol 35. NO 2, 2018), sekä Robert Sparrowin artikkelia ”Killer robots” (*Journal of applied philosophy* vol.24 NO, 1, 2007). Tuon luvussa ilmi myös International Committee of the Red Cross -järjestön näkemyksiä ja tarkastelen aiheen tiimoilta erilaisia asejärjestelmiä ja muita sotilaallis-strategisesti merkittäviä osalualueita koskien aihepiiriäni.

Luku 6 käsittää autonomisten asejärjestelmien eettistä ulottuvuutta, jossa tavoitteeni on osoittaa, että aseiden autonomia ei yksin merkittävästi muuta sitä, millaista eettistä monologia yksittäinen taistelija käy operoidessaan kyseistä asejärjestelmää, tai kuinka paljon eettisiä kysymyksiä herää kyseisen asejärjestelmän käyttämisestä. Tähän eettiseen monologiin ei myöskään liity suoranaisesti käytetyn aseiden tulivoima tai sen koko, tietenkin ääritapauksia² lukuun ottamatta, vaan kyse on täysin siitä, mikä on aseiden käyttötapa ja liittyykö siihen arvaamattomia tekijöitä sen autonomisen luonteen lisäksi. Yksinkertaistettuna, pyrin esittämään, että aseiden autonomisuuden taso ei itsessään kasvata sen käytöstä juontuvan eettisen diskurssin määrää. Käytän tästä esimerkkeinä muutamaa jo olemassa olevaa ja jollain tasolla autonomista asejärjestelmää. Tämä luku tukeutuu vahvasti aiempiin lukuihin ja sen tarkoitus onkin toimia johtopäätöksenä jo aiemmin käsitellylle asialle tuoden siihen vain uuden

---

² Esimerkki ääritapauksesta, jossa aseiden tulivoima ja kokoluokka voisivat olla avainasemassa ratkaisemassa aseiden käyttöön liittyvää eettisen monologin määrää, on jonkinlainen suuren mittakaavan joukkotuhoase tai ydinase. Nämä aseet ovat täysin omissa sarjassaan tulivoiman ja kantaman suhteen, jolloin niitä tulee myös arvioida eri tavoin, kuin konventionaalisia aseita tai nykypäivän autonomisia aseita.

näkökulman. Tämän luvun on tarkoitus toimia myös tutkielmani yhteenvedokappaleena, johon koostan päätelmäni aiheen tiimoilta.

2. Perinteinen oikeutetun sodan teoria

Perinteinen oikeutetun sodan teoria juontaa juurensa antiikin Kreikkaan ja Roomaan, mutta sodan oikeuttaminen on etiikan osa-alueena todellisuudessa vielä tätäkin vanhempi. Sodan oikeuttamisen eettisestä ulottuvuudesta löytyy viitteitä niin Raamatusta kuin antiikin Egyptin ajalta, mutta nykyisen länsimaisen käsityksen katsotaan pohjaavan vahvasti kirkkoisä Aurelius Augustinuksen ja Tuomas Akvinolaisen kirjoituksiin. (Moseley, 1.) Muun muassa Tuomas Akvinolaisen 1200-luvulla kirjoittama teos *Summa theologiae* käsittää sodankäynnin ja sen metodien oikeuttamista koskevia sääntöjä, joskin vahvasti kristillisen maailmankuvan kautta. Teoksessaan Akvinolainen siteeraa Aurelius Augustinusta koskien sodan oikeuttamiseen liittyviä teemoja ja argumentoi, että sota voi olla joissain tilanteissa oikeutettua. 1900-luvulla yksin merkittävimmistä perinteistä sodan oikeutusta käsittelevistä teoksista kuuluu Michael Walzerin *Just and unjust wars*, jota tarkastelen myöhemmin tässä luvussa.

Perinteinen oikeutetun sodan teoria sisältää *jus ad bellum*, *jus in bello* ja *jus post bellum*, jotka yhdessä muodostavat kokoelman periaatteita, joita noudattamalla voidaan käydä oikeutettua sota. Ensin tarkastelen *jus ad bellum* -sääntöjä, eli sodan aloittamista määrittäviä sääntöjä, jotka tekevät sodan aloittamisesta oikeutettua. Tässä vaiheessa tuon yksityiskohtia myöten esille säännöt, niiden pääkohdat ja selitykset sille, mitä ne käytännössä tarkoittavat. Pyrin antamaan jokaista pääkohtaa koskien esimerkin siitä, kuinka sitä sovellettaisiin reaalitilanteessa sotaan käydessä. Tämän jälkeen tarkastelen *jus in bello* -sääntöjä, eli sodankäyntiä koskevia periaatteita, kuinka sota voidaan käydä niin, että sodankäynti on oikeutettua.

Jus in bello -sääntöihin, sekä siviilien ja sotilaiden välille yleisesti tehtäviin eroihin liittyen tulen myös erikseen tarkastelemaan alttiin (engl. liable) käsitettä koskien sotilaallista voimankäyttöä ja niitä kriteerejä, joilla määritämme alttiutta eri ihmisryhmien välillä. Alttius sotilaalliselle voimankäytölle on sotilaaksi ja siviiliksi jaottelun lisäksi yksi kriteeri sille, saako yksilöön kohdistaa

sotilaallista voimaa, joten alttiuden käsittely yhdessä *jus in bellon* kanssa on perusteltua. Tässä luvussa viimeisenä oikeutetun sodan teorian osa-alueena käsittelen *jus post bellumin* periaatteita ja sitä, mitkä asiat indikoivat siirtymää *jus in bellon* alasta *jus post bellumiin*. Selitän *jus post bellumin* periaatteet auki esimerkein luoden käsitystä siitä, mitä toimia ne käytännössä tarkoittavat sotatilanteen päättymisen kannalta. Päätän *jus post bellum* -osion tarkastelemalla erilaisia indikaattoreita sodan päättymisestä ja siitä, kuinka ne näyttäytyvät eri ihmisryhmille.

2.1 *Jus ad bellum*

Jus ad bellum -säännöt koskevat sodan aloittamisen oikeuttamista ja sotaan käymisen oikeuttamista. Näillä periaatteilla oikeutetaan siis esimerkiksi sotatilan julistaminen, sen ylläpitäminen, sotajoukkojen mobilisointi tai kaluston käyttöönotto. Tämän vuoksi *jus ad bellum* -säännöt koskevatkin pääasiassa valtaa pitäviä tahoja, kuten valtioiden päämiehiä ja sotajoukkojen komentajia, eikä niinkään yksittäistä sotilasta tai sotilasjoukkoa. Vaikka on hyvä tiedostaa yksittäisen sotilaan tai sotilasjoukon vastuu mitä tulee sodankäynnin oikeuttamiseen ja oikeutettaviin tekoihin, ovat he kuitenkin komentajiensa alaisuudessa ja näin tietyllä tapaa komentajiensa vastuulla. On silti tärkeää huomata, ettei esimiehenkään vastuu kanna kauas, sillä mahdollisia sotarikoksia selvittäessä ei ole merkityksellistä, onko yksittäinen sotilas toiminut käskynalaisena tehdessään sotarikoksen vai ei. Toki tällaisessa tilanteessa olisi oikein tuomita sotarikoksesta myös siihen käskenyt esimiesasemassa toiminut sotilas, mutta sotarikoksen tapauksessa pelkästään käskystä toimiminen ei vapauta rikoksen tehnyttä henkilöä vastuusta koskien rikoksen rangaistavuutta, toki olettaen, että rikoksen tehneellä on ollut tosiasiallinen mahdollisuus toimia toisin.³ Tästä olemme nähneet tosielämän esimerkin aivan hiljattain uutisoitavan, kun ensimmäinen venäläissotilas on tuomittu sotarikoksesta ammuttuaan ukrainalaisen siviilin esimiehensä käskemänä (Russian Soldier Sentenced To Life In Prison In First War Crimes Case Since Ukraine Invasion, <https://www.rferl.org/a/ukraine-russia-soldier-war-crime-guilty/31863487.html>). On vain luonnollista, että jotkin sodan oikeuttamisen periaatteet koskevan nimenomaan sodankäynnin johtoporrasta, sillä heidän eettinen ja strateginen vastuunsa sodankäynnistä ja sen lopputulemasta on usein paljon suurempi, kuin yksittäisen taistelijan vastuu. Sodankäynnin johtoporras ja valtioiden johtajat ovat myös ne tahot, jotka viimekädessä tekevät ratkaisun sodan aloittamisesta. On silti huomattava, että kokonaistilanteen eettinen arviointi ei ole vain heihin rajattua. Yksittäinen sotilas tai siviili voi tehdä tahollaan eettistä arviointia sodan

---

³ Kts. 4.1 Nürnbergin periaatteet

aloittamisen oikeutuksesta, mutta lopullinen valta julistaa sotatila kuuluu heitä korkeammille auktoriteeteille. Jus *ad bellum* -säännöt jakautuvat kuuteen pääkohtaan seuraavasti:

- 1) Oikeudenmukainen peruste (engl. *Just cause*): Sodalle on olemassa oikeudenmukainen peruste
- 2) Legitiimi auktoriteetti: Sotaa käyvillä osapuolilla on valta ja asema sotimiseen⁴
- 3) Oikeudenmukainen intentio: Sodalla ei pyritä epäoikeudenmukaisiin tavoitteisiin
- 4) Näkemys tavoitteista: Sotilaallisilla toimilla tavoiteltavat asiat ovat realistisia ja saavutettavissa.
- 5) Suhteellisuus (engl. *proportionality*): Sodan lopputulemana saadun hyvän tulee olla moraalisesti mitattuna suurempi, kuin mitä sodan tuottama haitta on.
- 6) Välttämättömyys (engl. *necessity*): Sota on ehdoton viimeinen keino. (Lazar, 2016, 2.5.)

2.2 Walzer – sodan oikeutettu peruste ja valtion yhteinen elämä

Walzerin mukaan mahdollisia oikeutettuja perusteita sodalle on vain kaksi, humanitaarinen interventio ja kansallinen puolustus oman tai toisen valtion puolesta. Kansallinen puolustus kohdistuu ulkopuoliseen hyökkääjään ja humanitaarinen interventio taas usein kohdistuu valtion sisäisiin asioihin. Walzer näki tämän loukkaavan valtion suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta, mutta myös kyseisen valtion kansalaisten perusoikeuksia. Tämän vuoksi Walzer katsoikin, että humanitaarisen intervention varjolla sodan aloittaminen on oikeutettua vain tilanteissa, jotka järkyttävät syvästi ihmiskunnan kollektiivista omaatuntoa. (Walzer, 2015, 57—58 ja 107.) Koskien humanitaarista interventiota ja kansallista puolustusta Walzer argumentoi valtioiden suvereniteetin ja alueellisen koskemattomuuden perustuvan kansalaistensa perusoikeuksiin kolmella tapaa:

- 1) Valtiot takaavat yksilön turvallisuuden. Ihmisen perusoikeudet elämään ja vapauteen pätevät valtion rajojen sisällä (Walzer, 2015, 57—58).

---

⁴ Tarkoitan vallalla ja asemalla tässä sitä, että sotaa käyvät osapuolet ovat legitiimejä ottamaan osaa sotimiseen. Useimmat ensimmäisen maailman valtiot täyttivät legitiimin auktoriteetin kriteerin. Esimerkiksi millään sotilaallisesti järjestymättömällä taholla, vaikkapa Suomen opetushallituksella ei taas voi olla legitiimiä auktoriteettia sotaan.

2) Valtio suojelee yhteistä elämää⁵, jonka kansalaiset ovat muodostaneet vuosisatojen kuluessa. Tämä yhteinen elämä on luonnoltaan poliittinen ja mikäli sitä arvostetaan, on se tällöin taistelemisen arvoinen (Walzer, 2015, 54).

3) Kansalaiset ovat muodostaneet eräänlaisen kirjaamattoman sosiaalisen sopimuksen, poliittisen yhteisön, jossa yksilöt ovat ajan myötä epävirallisin tavoin myöntäneet aspekteja henkilökohtaisesta vapaudestaan yhteisölle varmistaakseen suuremman hyvän kaikille (Walzer, 2015, 53).

Kansallinen puolustus näyttää siis olevan helpommin oikeutettavissa kuin humanitaarinen interventio, mutta itse pidän Walzerin rajausta ihmiskunnan moraalista omaatuntoa järkyttävistä asioista kyllin hyvänä rajauksena intervention tarpeelle. Tosin täytyy tiedostaa, että moraalit eivät ole kaikille sama, ja rajaaminen vain kaikista kamalimpiin tapauksiin, jotka järkyttäisivät aivan kaikkia, voi toisista tuntua riittämättömältä. Toisaalta ei ole syytä olettaa, että mikään valtio olisi innokas ryhtymään suin päin sotaan vailla valtavan merkittävää syytä. En siis koe, että ylilyönneistä tarvitsee huolehtia humanitaarisen intervention osalta. Mitä tulee Walzerin argumentteihin kansalaisten perusoikeuksista koskien valtioiden suvereniteettia haluan tuoda esille muutaman huomion. Walzerin mukaan ihmisen perusoikeudet, vapaus elämään ja vapauten pätee valtion rajojen sisällä. Näistä rajoista poistuttua nämä oikeudetkin ovat poissa. Minusta olisi vaikeaa hyväksyä ajatus, että Walzer todella tarkoittaa tiettyä ”no man’s land” -jaottelua, jossa ihmisen perusoikeudet pätevät tai eivät päde riippuen tämän maantieteellisestä sijainnista. En usko hetkeäkään, että ihmisarvo ja perusoikeudet vaihtelevat, vaan minulla on kenties tietynlainen länsimainen ajatus ihmisarvon ja perusoikeuksien pysyvyydestä ja jakamattomuudesta. On täysin eri asia, kunnioitetaanko näitä arvoja ja oikeuksia, tai tekeekö ihminen itse jotakin menettääksensä esimerkiksi oikeutensa vapauten vankilarangaistuksen myötä. Valtion rajan ylittäminen ei voi eikä saa olla teko, jonka myötä nämä perusoikeudet menetetään. Olettaen siis, ettei rajanylitykseen itseensä liity rikosta.

Walzerin mainitsema ”yhteinen elämä” tulisi mielestäni ymmärtää yhteisön tavoin. Valtion sisälle on muodostunut luonnoltaan poliittinen yhteisö, jota arvostetaan ja jonka jäseniä ollaan. Mikäli jokin ulkopuolinen taho osoittautuisi uhkaavaksi tätä yhteisöä kohtaan ja päättäisi rikkoa tämän koskemattomuutta, olisi luonnollisesti vain ymmärrettävää, että yhteisön jäsenet pyrkivät suojelemaan yhteisöään. Tällöin on kyseessä kansallinen puolustus ulkoista uhkaa vastaan ja Walzerinkin mukaan tämä on täysin hyväksyttävä syy sodan aloittamiselle. Puolustussodankäyntiin

---

⁵ Vapaa suomennokseni. Alkuperäinen ilmaus engl. ”common life”

erikoistuneen Suomen sotahistoria on erinomainen esimerkki tällaisesta tilanteesta, jossa ulkopuolinen taho uhkaa tietyn valtion sisäistä yhteisöä sekä poliittisesti että aseina, joka lopulta johtikin puolustussotaan. Suomalaiset arvostivat omaa yhteisöään ja aluettaan, kokivat sen taistelemisen arvoiseksi ja toimivat sen mukaisesti. Voidaanko kuitenkin aina puhua yhteisestä elämästä, kun avointa syrjintää tapahtuu kesellä kehittyneitä yhteiskuntia? Ihmisryhmiä kuten seksuaalivähemmistöjä, naisia tai eri etnisiä- ja kulttuurisia ryhmiä syrjitään valtaväestön toimesta lukuisissa valtioissa ympäri maailmaa, myös Suomessa. Joskus tähän syrjintään on osallisena valtio ja sen hallinto. Voimme puhua räikeästä eriarvoistamisesta esimerkiksi Saudi-Arabian naisia koskevasta lainsäädännöstä, Maltaan ja Puolan aborttilainsäädännöstä, mutta myös Suomen transsukupuolisia koskevasta lainsäädännöstä nykyisellään. Voidaanko eriarvoistavia lakeja soveltavista maista puhua maina, joissa on kaikkia kansalaisia koskeva ”yhteinen elämä”, vai koskeeko tämä yhteinen elämä pikemminkin valtaväestön edustajaa, usein vieläpä vain miessukupuolen edustajaa?

2.3 Jus ad bellum -perusteet

Legitiimillä auktoriteetilla tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että sotaa käyvillä osapuolilla on valta ja asema käydä sotaa. Käytännössä puhumme valtiollisista toimijoista, sillä humanitaarisen intervention ollessa hyvin vaikeasti oikeutettavaa ei kansallista puolustusta lähtökohtaisesti toteuta muu kuin valtiollinen toimija. Kuitenkin on huomattava, että valtuutettu (engl. authorized) toimija sodassa ei välttämättä ole legitiimi siinä mielessä, että legitiimi toimija, esimerkiksi valtio, voi valtuuttaa ei-valtiollisen toimijan käymään sotaa (Lazar, 2016, 3.3). Tämä voi käytännössä tarkoittaa lähestulkoon mitä tahansa sotilaallisesti järjestynyttä joukkoa, joka valtuutetaan toimimaan sotilaallisessa tehtävässä jonkin valtion puolesta jollakin oikeutetulla perusteella. Tämän periaatteen täytyessä se puoltaa myönteisesti sodan oikeutusta, mutta mikäli jokin sodan osapuoli ei täytä legitiimin auktoriteetin periaatetta on se luettavissa sodan oikeuttamiseen negatiivisesti vaikuttavana tekijänä, joka vaikeuttaa suhteellisuusperiaatteen täyttymistä (Lazar, 2016, 2.5).

Legitiimistä auktoriteetista puhuttaessa ajatukseni siirtyvät väistämättä Suomen sisällissotaan vuonna 1918. Sotaan otti osaa suomalaisten sotilaiden lisäksi useiden muiden maiden, kuten Saksan ja Venäjän joukkoja. En aio syventyä sisällissodan aloittamisen tai sotimisen oikeutukseen tämän enempää, mutta sisällissodilla on erityinen luonne ja koen sen mainitsemisen arvoiseksi. Kuten

Suomenkin sisällissodassa, lähtökohta on usein valtiollinen toimija, hallitus, vastaan ei-valtiollinen, kansallinen toimija. Tämä ei-valtiollinen toimija ei varmasti ole saanut valtuutusta nousta valtiollista toimijaa vastaan. Sisällissodissa usein on tällaisia, ei-legitiimejä toimijoita vailla valtuutusta ottamassa osaa sotimiseen, mutta se ei tarkoita, etteikö sota itsessään olisi silti voinut olla oikeutettu. Legitiimi auktoriteetti ei siis nähdäkseni ole välttämätön kriteeri sodan oikeutukselle, vaan se on pikemminkin suotava periaate, jolla on myönteinen vaikutus sodan oikeutukseen, mutta jolla ei ole oikeuttamista ratkaisevaa roolia.

Oikeudenmukainen intentio ja realistinen näkemys sodan tavoitteista ovat hyvin yksiselitteisiä: Sodalla ei tule pyrkiä epäoikeudenmukaisiin tavoitteisiin ja sodan tavoitteet tulee olla realistiset ja saavutettavissa sotatoimilla. Olisi täysin mieletöntä käydä sotaa sellaisten tavoitteiden puolesta, joita sodalla ei voi saavuttaa, tai ne ovat ylipäättään täysin epärealistiset. Sodalla ei myöskään tule pyrkiä tavoitteisiin, jotka ovat epäoikeudenmukaiset tai huonot. Tämä on ilmiselvää tapauksissa, joissa sotilaallisen joukon johdossa on henkilö, jonkinlainen diktaattori, jolla ei ole tarkoituksaan saada aikaan jaloa lopputulemaa. Lähtökohtaisesti voisi ajatella, ettei yksikään sotilaallinen toimija pyri tahallisesti epäoikeudenmukaisuuteen, mutta historian saatossa olemme todistaneet myös sellaisia tapauksia, joissa sotaa on lietsonut viha, pelko ja yksilön vallanhimo sen sijaan, että sodalla olisi tavoiteltu jotakin suurempaa hyvää. Ei ole tavatonta, että epäoikeudenmukaisen sodan aloittanut taho pitää itseään muita ylempänä kansainvälisessä hierarkiassa niin, että sotaa pyrittäisiin perustelemaan oman intressin historiallisella tärkeydellä tai yksinkertaisesti omalla ylivertauksella muihin nähden. Tämä luonnollisesti sotii täysin myös suhteellisuuden periaatetta vastaan. Näitä epäoikeudenmukaisia syitä usein peitellään ja verhotaan sellaisiksi syiksi, joiden voitaisiin katsoa olevan oikeudenmukaisia. Nämä tekaistut oikeudenmukaisiksi verhotut syyt on vaikeaa, ellei mahdotonta todistaa pitäviksi niin, että kansainvälinen yhteisö niihin uskoisi. Kansallinen manipulaatio median ja auktoriteettien voimin on kuitenkin osoittautunut eräissäkin tilanteissa hyvinkin onnistuneeksi, jolloin on esimerkiksi saatu epäoikeudenmukaisesti toimivan valtion sisällä asuvia ihmisiä suurissa määrin uskomaan kyseisen tahon valheellisiin perusteluihin koskien sodan aloittamista. Disinformaatiokampanjat kansallisessa mediassa ovat usein ainoa tiedonlähde tällaisen valtion asukkaille, sillä tällaista mielipidevaikuttamista harjoittavat tahot usein rajoittavat kansalaistensa tiedonhakua ja -saantia erinäisin laein.

Suhteellisuuden periaatteen mukaan sodan lopputulemana saadun hyvän tulee olla moraalisesti suurempi, kuin sodan tuottama kärsimys ja kuolema. Tästä voi ensimmäisenä tulla mieleen se, kuinka ihmishenkiä voidaan arvottaa samalla viivalla jonkin poliittisen, alueellisen tai moraalisen lopputuleman suhteen, sillä lähtökohtaisesti ihmishenki on mittaamattoman arvokas ja jokainen yksilö on korvaamaton. Kuitenkin *jus ad bellum*in liitettävän suhteellisuuden periaatteen kanssa on enemmän kyse siitä, mitkä asiat tekevät sotimisesta suhteellista. Ihmishengistä puhutaan myöhemmin tarkemmin *jus in bello*on liittyen. *Jus ad bellum* -suhteellisuus käytännössä voi tarkoittaa esimerkiksi tilannetta, jossa mietitään, onko sotiminen parempi vaihtoehto kuin olla tekemättä mitään (Lazar, 2016, 3.4). Nähdäkseni *jus ad bellum* -suhteellisuus pelaa todella isoa roolia, sillä muut luettelemani periaatteet tuntuvat ikään kuin olevan osa sitä. Mikäli sodasta puuttuu oikeudenmukainen peruste, on tappamisen oikeuttaminen vähintäänkin kiusallista ja vaikeaa, mutta se myös haastaa suhteellisuuden periaatteen täysin. Sodanjulistus ei-legitiimiltä toimijalta tekee suhteellisuuden periaatteesta myös vaikeaa, sillä on lähtökohtaisesti kyseenalaista sotia sotaa, jonka on esimerkiksi julistanut sellainen taho, jolla ei ole tähän valtuuksia. Tällaisessa sodankäynnissä on lähes mahdotonta laskelmoida sellaista lähtökohtaa ja lopputulemaa, joka johtaa suurempaan hyvään kuin miten paljon pahaa se potentiaalisesti saa aikaan.

Välttämättömyyden periaate on kaikista *jus ad bellum*in periaateista ehkäpä tärkein, sillä sen mukaan sodan on oltava ehdoton viimeinen keino saavuttaa toivottu lopputulos. Se tavallaan selittää itsensä, koska tuntuisi turhulta käydä sotaa aiheesta, jonka voisi ratkaista esimerkiksi diplomatian keinoin. Mikäli valtiot lähtisivät soitellen sotaan, milloin vain mistäkin erimielisyyksistä keksivätkään, olisi maailma hyvin kaoottinen paikka elää. Voisimmeko oikeuttaa ”varmuuden vuoksi” käytyjä sotia, kuinka hyvällä katsomme pelkostrategiaa käyttäviä valtioita? Suomen ja Neuvostoliiton aluekiistassa Suomi katsoi asiakseen, että maa-alueiden säilyttäminen oli tarpeeksi suuri syy kansalliselle puolustukselle ja diplomaattista ulospääsyä ei ollut. Vaikka Suomella olisikin silloin ollut mahdollisuus neuvotella asiasta vähemmän huono lopputulema itsensä kannalta, nähtiin sota välttämättömäksi, sillä alueellista tappiota ei oltu valmiita ottamaan vaadittua määrää. Vaikka diplomaattisilla ratkaisukeinoilla on lähtökohtaisesti jokin mahdollisuus tuottaa hyväksyttävä lopputulos, on tämä mahdollisuus joskus häivähtävän pieni ja puhuttaessa suurista tappioista voi sota silti olla niin sanotusti viimeinen keino. Viimeinen keino ei siis aina tarkoita ainoaa keinoa, vaan ainoaa käypää keinoa parhaan mahdollisen hyväksyttävissä olevan lopputuleman saamiseksi.

Lazar on sitä mieltä, että vain suhteellisuuden ja välttämättömyyden periaatteiden täytyy toteutua voidaksemme puhua oikeutetusta sodasta. Kun suhteellisuuden ja välttämättömyyden periaatteet täyttyvät, ne yhdessä oikeuttavat sodan aloittamisen, sillä sota on kaikesta muusta huolimatta viimeinen keino. Sodan ollessa kaikista vaihtoehdoista vähiten huono vaihtoehto voimme täysin tukeutua suhteellisuuteen ja välttämättömyyteen, emmekä tarvitse enää muita periaatteita oikeuttamaan sodan aloittaminen. Lazar kuitenkin täsmentää, että sodan lopputuleman täytyy olla kaiken sen aiheuttaman kärsimyksen ja kuoleman arvoinen, jotta voimme todeta suhteellisuuden ja välttämättömyyden periaatteet täytetyiksi. (Lazar, 2016, 3.1.) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että suhteellisuuden periaatteella on kauaskantoiset seuraukset jopa sodan virallisen päättymisen jälkeen, josta puhun myöhemmin käsitellessäni *jus post bellumia*.

Tästä olen tavallaan samaa mieltä Lazarin kanssa, sillä kuten huomasimme aiemmin, jotkin periaatteet ovat vain suotavia, mutta eivät välttämättömiä sodan oikeutuksen kannalta. Itsekin pidän suhteellisuuden periaatetta ja välttämättömyyden periaatetta tärkeimpinä oikeutetun sodan kannalta, sillä koen jokseenkin epäloogiseksi ajatella, että ne kaksi yhdessä eivät edellyttäisi myös oikeutettua perustetta. En tiedä millä resursseilla yksikään toimija julistaisi sotaa, joka olisi täysin vältettävissä ja josta he eivät näe koituvan hyvää edes heille itselleen. En myöskään usko, että yksikään sotilas olisi valmis uhraamaan henkeään moisen sodan puolesta, jolla ei ole perustetta, saati tarvetta. Toki tässä täytyy ottaa huomioon valheen mahdollisuus, sillä yksittäisellä sotilaalla harvemmin on tarkkaan tiedossa johtoportaan järkeily sodan perusteista ja tarpeesta. Sotajoukoille tai yksittäisille sotilaille on voitu kertoa täysin valheellisia syitä sodankäynnille ja vääristely niitä tavoitteita, joita sodankäynnillä pyritään saavuttamaan. Se, onko tämä järkevää edes johtoportaan näkökulmasta, on täysin suhteellista ja riippuu monista tekijöistä aina maailmanpoliittisesta tilanteesta yksittäisien johtoportaan edustajien mielen oikkuihin. On siis täysin mahdollista olosuhteiden niin suodessa saada ihmisiä uhraamaan henkensä objektiivisesti täysin epäoikeutetuista syistä, mutta tuollaiseen tekoon kykenee vain jo valmiiksi epäoikeudenmukaisesti toimiva vallanpitäjä.

2.4 *Jus in bello*

Jus in bello -säännöt koskevat sodan aikaisten tapahtumien, sodankäynnin itsensä oikeutusta. Tämän vuoksi *jus in bello* -säännöt koskevatkin enemmän yksittäistä sotilasta tai sotilasjoukkoa, toisin kuin

jus ad bellum -säännöt, jotka koskivat lähinnä johtoportaan toimia. *Jus in bello* -säännöissä on kyse ihmishengistä, sotatoimista, yksilöiden päätöksistä ja näiden päätösten välittömistä seurauksista. Voidaan siis tavallaan puhua sodan ytimeistä, siitä kaikesta kärsimyksestä ja kuolemasta, josta *jus ad bellum* -säännöissä vain spekuloidaan. Toki on huomattavaa, että *jus ad bellum* -sääntöjä mietitään kaikessa rauhassa ennen sodan julistamista korkeintaan harmaan ajan olosuhteissa, kun taas *jus in bello* -sääntöjä sovelletaan käytännössä taistelukentällä joskus kovankin paineen alla tilanteissa, joissa harkinta-aikaa on pahimmillaan vain muutamia sekunteja. *Jus in bello* -säännöt koostuvat kolmesta periaatteesta:

- 1) Jaottelun (engl. *discrimination*) periaatteen mukaan sotilaallisen voimankäytön kohdentaminen siviileihin on luvaton. Tämä jaottelee voimankäytön kohteet joko sotilaisiin tai siviileihin.⁶
- 2) Suhteellisuuden (engl. *proportionality*) periaatteen mukaan siviileihin osuminen sotilaallisen kohteen sivussa, vaikka ennakoitustikin, on hyväksyttävää, mikäli siviileihin kohdistunut haitta on suhteellista sen tavoitteen kanssa, mitä tämä haittaa aiheuttanut isku tavoittelee.
- 3) Välttämättömyyden (engl. *necessity*) periaate koskee myös tilannetta, jossa siviileihin osutaan sotilaallisen kohteen sivussa. Tämän periaatteen mukaan siviileihin osuminen voidaan hyväksyä vain, mikäli tätä sotilaallista pyrkimystä tavoitellaan vähintään mahdollista haittaa tuottavin keinoin. Emme siis voisi pitää oikeutettuna siviiliuhreja vaatinutta iskuja, joka on tehty joukkotuhoaseella miehittämättömän kiinteistön valtaamiseksi. (Lazar, 2016, 4.1.)

Jus in bello -säännöt keskittyvät pitkälti sen erottelun ympärille, kuka on sotilas ja kuka on siviili. Tämä rooli määrittää sen, millaiset oikeudet kullakin sotatilassa pätee, kenen pitäisi olla lain mukaan turvassa sotatoimilta ja keneltä heidän pitäisi olla turvassa. Tehdäkseen tällaisen jaottelun on määriteltävä siviili ja sotilas. Ensimmäisenä varmasti tulee mieleen, että sotilas on sellainen henkilö, joka on saanut sotilaskoulutuksen ja joka on omasta vapaasta tahdostaan sotilaaksi ryhtynyt. Tunnettuja kuitenkin useita tilanteita maailmalta, joissa sotatoimissa on käytetty esimerkiksi lapsia, joista monet eittämättä ovat tietynlaisen ympäristön muokkaamina tahtoneet ottaa osaa sotatoimiin, mutta joita ei esimerkiksi ikänsä puolesta Suomen laissa nähtäisi edes olevan oikeudellisessa

---

⁶ Alkuperäinen englanninkielinen ilmaus ”combatants” ja ”noncombatants”. Nämä luetaan synonyymeiksi ”soldiers” ja ”civilians” kanssa. Käytän jatkossa sanoja ”sotilas” ja ”siviili”, kun alkuperäistekstissä mainitaan ”combatant” ja ”noncombatant”.

vastuussa. Mahdollisen painostuksen, suostuttelun tai manipuloinnin vaikutuksen alaisena toimivaa alaikäistä lasta ei lähtökohtaisesti nähdä moraaliagenttina samalla tavalla kuin omasta tahdostaan sotilaskoulutukseen hakeutunutta tervettä aikuista ihmistä. Tunnemme kuitenkin myös sellaisia tilanteita maailmalta, joissa täysi-ikäinen ihminen värvätään sotilaalliseen organisaatioon vasten tahtoaan esimerkiksi uhkailemalla, kiristämällä tai valehtelemalla tehtävänannon sisällöstä. Ei ole myöskään mitenkään mahdotonta kuvitella tilannetta, jossa sotatoimiin osallistuu täysin sotilaallisesti kouluttamaton henkilö, joka on vain äkkiseltään värvätty joukkoihin ja varustettu suoraan kentälle. Puhuisimmeko hänenkin kohdallaan sotilaasta? Näyttäähän hän sotilaalle siinä missä muutkin asianmukaiset varusteet päälle puettuina, mutta sotilaan perustaidot ovat tällä ihmisellä täysin olemattomat. Väitän, että vaikei kohdehenkilömme osaisikaan käsitellä henkilökohtaista rynnäkkökivääriään, kohtelisimme häntä taistelukentällä kuin ketä tahansa muutakin sotilasta. On kuitenkin huomattava, ettei myöskään sotilaallinen varustus yksinään voi riittää tekemään ihmisestä sotilasta, vaikka hänet ulkonäkönsä tähden taistelukentällä kohdattaisiinkin kuin sotilaana. Tarvitaan siis selvästi kattavampi käsite sille, mikä tekee siviilistä sotilaan, kuin asianmukainen koulutus, varustus ja vapaaehtoisuus.

Lazarin mukaan sotilaat ovat sellaisia yksilöitä, jotka kuuluvat johonkin järjestyneeseen organisaatioon tai ryhmään, joka ottaa osaa sotatoimiin jollakin tavalla. Sotilaaksi luetaan myös sellaiset organisaatioihin kuulumattomat yksilöt, jotka ottavat itse osaa sotilaalliseen voimankäyttöön joko suoraan tai välillisesti, tai joilla on jokin sotimiseen liittyvä tehtävä. (Lazar, 2016, 4.1.) Lazarin esittämä määritelmä sotilaalle on melko laaja, sillä sotimiseen liittyvän tehtävän käsite kattaa allensa kaiken hiekkasäkkien täyttämisestä kulunvalvontaan ja huoltoon. Mikäli kenttäkeittiössä toimiminen, kulunvalvonnan suorittaminen tai linnoittamiseen tarkoitettujen välineiden toimintakuntoon saattaminen lasketaan sotimiseen liittyväksi tehtäväksi, on Suomen puolustusvoimienkin vahvuus aivan eri mittakaavassa, kuin mitä tilastot nykyisellään näyttävät. Vuonna 2021 Suomessa oli sotilaiksi luettavia henkilöitä, eli reserviin kuuluvia henkilöitä on noin 900 000, joista sodan ajan vahvuus on noin 280 000 sotilasta (Maanpuolustus kuuluu kaikille, Puolustusvoimat 2021). Kun tähän lukuun lisätään kaikki ne henkilöt, joilla kuvitellussa sotatilanteessa olisi joko suoraan tai välillisesti jotain osaa sotatehtäviin, väitän helposti tuplaavamme ne henkilöt, jotka Lazarin mukaan laskettaisiin suomalaisiksi sotilaiksi. Viiden ja puolen miljoonan asukkaan Suomessa on yhtäkkiä melkein kaksi miljoonaa sotilasta, eli altista sotilaallisen voimankäytön kohdetta. Ajatus tuntuu hurjalta, vaikka se ilmentääkin loistavasti suomalaisuuteen vahvasti liitettyä ”talvisodan henkeä”, jonkinlaista lintukotoperiaatetta, jossa koko kansa puolustaa maataan.

2.5 Walzer ja perusoikeuksien menettäminen

Palatakseni hieman aiempaan, jossa käsitelin Walzerin näkemyksiä ihmisten perusoikeuksista koskien oikeutettua perustetta sodan aloittamiselle, haluan tarkastella tätä perusoikeuksiin kajoamista myös *jus in bellon* näkökulmasta. Walzer on siis sitä mieltä, että sotatoimi on legitiimi silloin, kun se ei riko ihmisen perusoikeuksia elämään ja vapauteen. Tuntuu absurdilta puhua sodasta, joka ei kajoa oikeuteen elää tai olla vapaa, sillä sota tuntuu olevan laajalti juuri näiden kahden perusoikeuden mielivaltaista riistoa. Walzerin mukaan tämä ratkaistaan sillä, että jokaisen sotatoimien uhriksi joutuneen henkilön on täytynyt jotenkin toiminnallaan menettää perusoikeutensa, jotta häneen voisi olla oikeutettua kohdistaa sotilaallista voimankäyttöä. Tämä sama pätee sotilaallisen voiman käyttäjiin, sillä ketään ei voida perusoikeuksiensa johdosta pakottaa sotatoimiin tai vaarantamaan henkeään sodassa, ellei hän ole jollain tavalla luopunut oikeuksistaan tai menettänyt niitä toimintansa seurauksena. Walzer täsmentää tässä, että pelkkä sotatoimiin osallistuminen olisi riittävää siihen, että henkilö menettää perusoikeutensa ja siviilistatuksensa sotatilanteessa. Osallistumalla sotatoimiin ja näin välillisesti tappamiseen on tämä henkilö tehnyt itsestään vaarallisen muille ja näin ollen myös itse alttiina sotilaalliselle voimankäytölle. (Walzer, 2015, 135—136 ja 145.)

Tätä Walzerin näkemystä on kritisoitu paljonkin, sillä sen katsotaan olevan liian pelkistetty ja täten toimimaton, sillä se asettaa alttiiksi sotilaalliselle voimankäytölle äkkiä suuremman määrän ihmisiä, kuin on tarkoituksenmukaista tai oikeutettua. Pääargumentti Walzerin kriitikoilla on se, että pelkkä muille vaarana oleminen ei voi olla syy menettää perusoikeutensa. Vaikka luulenkin, että tässä on kritiikkiä esittäessä hieman pelkistetty Walzerin ajatuksia, on tärkeää tiedostaa miksi Walzerin teoriaan kohdistunut kritiikki on huomion arvoinen. Kuvitellaan tilanne, jossa minua uhkaillaan hirvikiväärillä, mutta jollain ihmeen kaupalla saan tämän kiväärin pois minua uhkailevalta henkilöltä. Olen nyt tehnyt itsestäni erittäin vaarallisen henkilön tälle uhkaajalle, sillä osoitan häntä hänen omalla aseellaan. Katson kuitenkin minulla olleen painava syy viedä ase tältä henkilöltä, mutta myös kohdistaa uhkaa häneen turvatakseni oman selustani siltä varalta, että hänellä on käsiase tai muu pienikokoinen ase mukanaan. Tuntuisi käsittämättömältä, että olen tämän tehtyäni menettänyt perusoikeuteni elämään ja vapauteen, sillä olen tietoisesti valinnut olla vaarallinen henkilö toiselle ihmiselle. On myös tärkeää huomata, että vaarallisuuden taso riippuu henkilöstä, eikä ole kaikissa tilanteissa kaikkien ihmisten välillä sama. Virittämätön ja varmistettu hirvikivääri on osaamattoman

henkilön käsissä yhtä vaarallinen kuin laudanpätkä, mutta ladattuna ja varmistamattomana kenen tahansa käsissä potentiaalisesti hengenvaarallinen. Tästä on valitettavan monia esimerkkejä Yhdysvalloista. Tuon tuostakin luemme uutisista taaperoista ja leikki-ikäisistä, jotka ampuvat perheenjäseniään tavanomaisista paikoista löytämillään ladatuilla käsiaseilla. Emme silti koe, että nämä lapset ovat menettäneet perusoikeutensa olemalla aidosti hengenvaaraksi paitsi itselleen, myös kaikille ympärillään oleville ihmisille. Emme siis voi määrittää uhkatasoa ihmisille ja päättää heidän perusoikeuksistaan tältä pohjalta, vaikka voimmekin olla yhtä mieltä siitä, että jotkut ihmiset voisivat potentiaalisesti olla hyvinkin paljon vaaraksi muille. Emme lähtökohtaisesti edes keskustele siitä, pitäisikö metsästäjien, aseharrastajien tai asetaloitusten taaperoiden perusoikeudet kyseenalaistaa, vaikka he voisivatkin periaatteessa olla vaarallisempia ihmisiä muille, kuin virkkausta harrastava naapurin rouva.

Tämän valossa koen, että Walzerin ajatus perusoikeuksien menettämisestä ei ole kovin yhteensopiva rauhan ajan viitekehyksessä, vaan sitä tulisi ehkä soveltaa vain sodan aikana ja sotilaallisen voimankäytön yhteydessä. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että henkilön tulisi tehdä sotilaallisessa mielessä jotain sellaista, joka tekee hänet vaaralliseksi muille ihmisille, jotta voisimme katsoa hänen luopuneen perusoikeuksistaan ja asettaneen näin itsensä alttiiksi sotilaalliselle voimankäytölle. Tämä tulee erottaa täysin niistä toimista, jolla siviili luopuu perusoikeuksistaan, mutta joka ei tee häntä alttiiksi sotilaalliselle voimankäytölle, vaan korkeintaan retributiiviselle oikeudelle. Rikkomalla tiettyjä lakeja luovumme oikeudestamme vapauteen, jolloin meidät voidaan määrätä suorittamaan ehdotonta vankeusrangaistusta. On siis täysin mahdollista menettää perusoikeutensa, mutta olla silti olematta altis nimenomaan sotilaalliselle voimankäytölle. Tämä on tärkeä huomio puhuttaessa siitä, keneen sotilaallista voimaa saa kohdistaa oikeutetusti, eli ketkä ovat alttiita sotilaalliselle voimankäytölle.

2.6 Walzer ja Lazar alttiista voimankäytön kohteista

Pyrin seuraavaksi hieman yhdistämään Walzerin ja Lazarin näkemyksiä ja käytän tässä jälleen esimerkkinä suomalaisen asepalveluksen suorittaneita ihmisiä, sillä he ovat loistava kohderyhmä tämän aihepiirin käsittelylle. Haluan tuoda tämän näkökulman ilmi liittyen aiempaan kappaleeseen, jossa tarkastelin moraaliagentin määritelmää ja sitä, kuinka sotilaita värvätään ympäri maailmaa vasten heidän tahtoaan uhkailun, lahjomisen tai kiristämisen keinoin. Käsitän, että tiettyssä mielessä

joku voisi sanoa Suomessakin värvättävän puolustusvoimien riveihin joka vuosi sellaisia ihmisiä, jotka eivät tosiasiallisesti tahdo suorittaa sotatehtävää, mutta osallistuvat puolustusvoimien toimintaan, sillä ovat vielä haluttomampia käymään siviilipalvelusta tai totaalisesti kieltäytymään valtion velvoitteesta. Vaikka lähtökohtaisesti emme voi pitää alttiina kohteena sotatoimiin pakotettua ihmistä ja näin äkkiseltään voisi ajatella, että nykyisen asevelvollisuuslain pakottamana asepalveluksen suorittaneet eivät olisi alttiita kohteita, on tämä nähdäkseni hankalampi asia hahmottaa. Jos unohdamme nyt hetkeksi Walzerin ajatuksen ihmisen vaarallisuudesta muita kohtaan ja keskitymme enemmänkin siihen, että ihminen on osallistunut jollain tapaa sotatoimiin ja täten välillisesti tappamiseen, niin pääsemme lähemmäksi Lazarin mielipidettä.

Lazarin määritelmän mukaan jokainen suomalainen asepalveluksen käynyt ja reservin kirjoilla oleva henkilö on siis asettanut itsensä alttiiksi kohteeksi sotilaalliselle voimankäytölle riippumatta reserviläisen tosiasiallisesta vaarasta muita ihmisiä kohtaan. Tämä on tavallaan helposti ymmärrettävissä, onhan jokainen reserviläinen saanut sotilaallisen koulutuksen. Yllä mainittu ongelma kiteytyykin vapaaehtoisuuden kriteeriin, mutta on huomionarvoista, että kenellä tahansa asevelvollisuuslain piiriin kuuluvalla ihmisellä on vaihtoehtoja asepalveluksen lisäksi. Kuka tahansa voi halutessaan suorittaa siviilipalveluksen astumatta jalallaankaan yhteenkään prikaatiin, paitsi naispuolinen henkilö. Vain naisten tulee ensin astua asepalvelukseen, jonka he sitten saavat vaihtaa siviilipalvelukseen näin halutessaan. On kuitenkin huomattavaa, että tämä tapahtuu ennen sotilasvalan tai -vakuutuksen antamista, jolloin kyseisestä henkilöstä ei puhuta vielä sotilaana. Miehillä on vaihtoehtona valita siviilipalvelus jo kutsuntojen ollessa käynnissä, jolloin heidän kohdallaan ei tarvitse edes miettiä moista nyanssia. Haluttomuus käydä siviilipalvelusta asepalveluksen sijaan ja näin jälkimmäiseen päätyminen ei nähdäkseni ole riittävä syy puhua pakottamisesta. Yhtäkään asepalveluksen suorittanutta ei siis hyvällä tahdollakaan voida osoittaa olevan siellä pakotettuina, vailla vaihtoehtoa täysin riistettyinä omasta vapaasta tahdostaan. Asepalveluksen suorittaneet ovat siis tietoisesti osallistuneet sotatoimiin kouluttautumalla sotilaiksi ja heillä on lähtökohtaisesti osoitettu sodanajan tehtävä palveluksen suoritettuaan. Tämä tekee heistä täysin alttiita sotilaalliselle voimankäytölle, sillä heidät katsotaan vapaaehtoisesti koulutetuiksi sotilaiksi, ei siviileiksi. Puolustusvoimat eivät kouluta yhtäkään henkilöä, joka ei ole kompetentti antamaan täysivaltaista suostumustaan sotilaskoulutukseen, joten erikoistapaukset ovat näin myös poisluettuja.

Sekä Walzerin, että Lazarin määritelmissä koskien altista sotilaallisen voimankäytön kohdetta on omat ongelmansa, mutta se ei tarkoita, etteikö tälle tulisi olla kriteerejä lainkaan. Mielestäni tämä vain osoittaa sen, miten monitulkintaisesta asiasta loppujen lopuksi puhummekaan. Perusoikeuksien menettämiseen tässä mielessä tuntuu liittyvän useita ongelmia, mutta nähdäkseni helpoin ulospääsy tästä ongelmasta on soveltaa näitä näkemyksiä koskemaan vain sota-aikaa ja sotilaallista voimankäyttöä. Tämä riippumatta siitä, että siviilinkin voidaan katsoa perustelluksi menettää perusoikeutensa vapauteen, mikäli hän toimii tietyllä tavalla. Väitän, että jokainen sotilaaksi laskettava henkilö, eli vapaaehtoisesti sotatehtävään koulutuksen hankkinut on jo jollakin tapaa luopunut perusoikeuksistaan elämään ja vapauteen hyväksymällä sen tosiasian, että häneen voidaan kohdistaa tappavaa voimaa koska tahansa suorittaessaan sotatehtävää. Vapautta sotilaalla ei juuri ole, sillä hän on antanut itsensä komennuksen alaiseksi ja häntä sitoo esimiestensä käskyt sillä uhalla, että hänet voidaan tuomita retributiivisessa mielessä esimerkiksi niskoittelusta, mikäli hän ei toteuttaisi saamiaan käskyjä. Palaan tähän vielä myöhemmässä luvussa käsitellessäni sotarikollisuutta ja Nürnbergin periaatteita.⁷

2.7 *Jus post bellum*

Jus post bellum käsittää ne moraaliset periaatteet ja toimintatavat, jotka ovat ajankohtaisia ”*post*”, eli sodan jälkeisenä aikana. Larry Mayn mukaan *jus post bellum*in periaatteet ovat luonnoltaan moraalisia ja niiden tarkoitus on kertoa kuinka kansainvälistä lakia koskien sodan jälkeistä aikaa, tulisi toteuttaa käytännössä. Mayn mukaan ne eivät olekaan lakiperiaatteita itsessään, eli emme löydä esimerkiksi Geneven sopimuksista kohtaa, jonka voisimme sanoa olevan osa *jus post bellum*ia, vaan *jus post bellum*in periaatteet pikemminkin esittävät mitä pitäisi tulla osaksi kansainvälistä lakia. May esittää artikkelissaan *jus post bellum*in koostuvan kuudesta normatiivisesta periaatteesta, jotka ovat:

- 1) Uudelleenrakentaminen
- 2) Retribuutio
- 3) Sovittelu
- 4) Palautuminen
- 5) Korvaaminen

---

⁷ Kts. 4.3

6) Suhteellisuus

(May, 2013, 1.)

May yhdistää *jus post bellum* suhteellisuuden periaatteen samannimiseen periaatteeseen sekä *jus ad bellum*issa ja *jus in bello*ssa. Hän esittää *jus ad bellum*in poliittisen suhteellisuuden periaatteen (engl. *political principle of proportionality*) ja *jus in bello*in sotilaallisen suhteellisuuden periaatteen (engl. *military principle of proportionality*) kolmanneksi osaksi *post bellum* -suhteellisuuden periaatteen, jonka mukaan sota-ajan jälkeiset suunnitelmat eivät saa tuottaa enempää harmia, kuin mitä ne lievittävät. May esittää tämän pakottavan ajattelemaan sodan kokonaisvaikutusta eri tavalla kuin *ad bellum* ja *in bello* -suhteellisuus, jotka keskittyvät lähinnä senhetkiseen poliittiseen tai sotilaalliseen tilanteeseen. Tämän valossa May argumentoi uudelleenrakentamisen koskevan sekä omaisuutta, että ilmapiiriä, joka vaikuttaa tulkintaamme ensimmäisestä *jus post bellum*in normatiivisesta periaatteesta. (May, 2013, 4.) Suhteellisuuden periaatteen ollessa läsnä jokaisessa sodan vaiheessa, niin sodan alkaessa, sen aikana kuin sen jälkeenkin, on luontevaa ajatella suhteellisuuden periaatteen olevan yksi tärkeimmistä, ellei tärkein periaate sodankäynnille. Ennen sotaa sen osapuolten tulee olla selvillä siitä, onko sodalla haettu lopputulema suhteellinen hyvässä sen aiheuttamaan pahaan verrattuna. Sodan aikana sotilaallista voimaa käyttävien yksiköiden ja yksilöiden tulee arvottaa mahdolliset siviiliuhrit suhteessa sotilaallisten tavoitteiden saavuttamiseen ja sodan jälkeiset toimet on kyettävä suhteellistamaan valtion kokemuksiin tappioihin. Koen, että *post bellum* -suhteellisuus voidaan käsittää koskevan kaikkia muita *post bellum*in periaatteita niin, että näiden toimien on oltava keskenään suhteellisia koettuun tappioon sen lisäksi, että ne kokonaisuudessaan lieventävät koettua tappiota enemmän kuin aiheuttavat vahinkoa. Toki tämä tuntuu itsestään selvältä, sillä yksikään valtio ei pyrkisi sellaisiin sodanjälkeisiin toimiin, jotka tuottavat enemmän vahinkoa kuin hyvää kyseiselle valtiolle ja sen kansalaisille. Sodanjälkeiset toimet kun lähtökohtaisesti tähtäävät siihen, että valtio saadaan sodan jälkeen taas jaloilleen.

Mayn huomion valossa tarkastellessa uudelleenrakentamisen periaatetta on meidän otettava huomioon niin infrastruktuurin uudelleenrakennus, kuin asenneilmapiiri, yhteenkuuluvuuden tunne, valtiontalous ja ulkopoliittiset suhteet. Jossain mielessä koen uudelleenrakentamisen periaatteen koskevan osittain useampaakin periaatetta, sillä puhumme niin laajasta kokonaisuudesta monine osaluueineen. Mikään valtio ei nouse sodan jälkeen jättämästä kuopasta ilman uudelleenrakentamista, eikä mikään uudelleenrakentamisen osa ole toista vähäpätöisempi. Esitänkin uudelleenrakentamisen

olevan ehkäpä konkreettisin *jus post bellum* osa-alue, joka näkyy niin päättäjien kuin keskivertokansalaisten elämässä sodan jälkeen. Retribuutio ja sovittelu ovat minun silmissäni paitsi yksittäin, myös kokonaisuutena käsiteltäviä. Käsitän sovittelun tarkoittavan diplomaattisia neuvotteluja ja sopimuksia siitä, miten toimitaan rauhan palauttamiseksi, kun taas retribuutio sisältää esimerkiksi kansainvälisen oikeuden istunnot, tuomitsemisen ja rangaistuksen suorittamisen. Esimerkkinä retribuutiosta voisi olla toisen maailmansodan jälkimainingeissa pidetyt Nürnbergin oikeudenkäynnit, joissa tuomittiin sotarikollisuudesta natsi-Saksan johtajia heidän tekemistään rikoksista sodan aikana muun muassa koskien siviilien vahingoittamista. Toinen esimerkki vastaavasta on Suomen samoihin aikoihin pidetty sotasyällisysoikeudenkäynti, jossa sotasyällisiksi tuomittiin Suomessa sodan aikana poliittista vastuuta kantaneita henkilöitä. Sotasyällisyydellä viitataan poliittiseen vastuuseen sodankäynnistä ja sen aloittamisesta. Retribuutio ja sovittelu sodan osapuolten välillä tulee myös hoitaa suhteellisesti, eli käytännössä suhteessa osapuolten rooliin sodassa ja niiden kokemien tappioiden määrään. Tämä voi tarkoittaa sotarikoksista tuomion langettamista niihin syyllistyneille, mahdollisesti aggressioon ryhtyneen osapuolen rankaisua rauhan rikkomisesta, neuvotteluja rauhan säilyttämisen ehdoista ja mahdollisista aluemuutoksista osapuolten välillä. Tässä valossa näyttäisi siltä, että yhtä ei voi olla ilman toista, mitä tarkoitin sanoessani retribuution ja sovittelun olevan käsiteltäviä kokonaisuutena. Retribuutio ilman sovittelua on kosta ja näin epäoikeudenmukaista, kun taas sovittelu ilman retribuutiota on vain myönnyttelyä ja vastuun välttelyä.

Retribuutio ja sovittelu kulkevat osin päällekkäin korvaamisen kanssa, johon katsoisin mahdollisesti kuuluvan alueelliset myönnytykset, sotakorvausten maksaminen, tappioiden laskutus ja näiden laskujen hoitaminen valtiotasolla. Tähän voi myös kuulua esimerkiksi humanitaarisen avun tarjoaminen tappioita kokeneille osapuolille, jonka koen olevan tavallaan myös diplomatiaa ja kuuluvan näin osittain myös sovittelun alaan. Palautuminen on enimmäkseen valtion sisäinen asia ja siinä en näe ulkopuolisilla olevan niin suurta merkitystä kuin esimerkiksi sovittelun alalla. Palautuminen pääsee alkamaan vasta sitten, kun muut periaatteet on täytetty ja sekä valtio- että yksilötasolla koetaan, että osapuolet ovat päässeet tilanteessa tasan ja asiat on hoidettu oikeudenmukaisesti. Palautuminen ei koskaan voi todella onnistua, mikäli osapuolten välillä on huomattavaa katkeruutta tai vihaa esimerkiksi huonosti hoidetusta sovittelusta johtuen.

May peräänkuuluttaa myös suhteellisuutta ja sen tärkeyttä *jus post bellum* muita periaatteita täytettäessä. Hän tuo esille sen, kuinka tärkeää on osata tasapainottaa jonkin sodan osapuolen vastuuseen laittamisen ja pysyvän rauhan välillä, sillä liika retribuutiokin aiheuttaa katkeruutta ja voi tehdä näin palautumisen ja todellisen rauhan mahdottomaksi. Tämän vuoksi hän esittääkin, että katkeruutta aiheuttavat retribuution toimet tulisi pitää minimissä niin, että saavutetaan oikeudenmukainen tilanne tappioihin nähden, mutta kukaan osapuolista ei koe tulleen rangaistuksi syyttä tai liian ankarasti. May painottaa myös sitä, että sodan aikaiset toimet, kuten vaikkapa siviilihenkilöiden kaltoinkohtelu vaikeuttavat huomattavasti rauhan rakentamista, sovittelua ja näin ollen myös mahdollisesti saavutettavan rauhan kestävyyttä. Myös vahvat nationalistiset ajatukset vaikeuttavat ulkopuolisiin tahoihin suhtautumista ja näin vaarantavat rauhan pysyvyyden. (May, 2013, 3.)

Michael Walzer sivuaa *jus post bellumia* teoksessaan "*Just and unjust wars*" lyhyesti vain jatkaakseen sodan periaatteista ja sodan tavoitteista, jotka tyypillisesti liitetään ennemminkin *jus ad bellum* alaan. Walzerin mukaan sodan perimmäinen tarkoitus on saavuttaa aiempaa parempi ja kestävämpi rauha. Walzer täsmentää tämän tarkoittavan tilannetta, jossa osapuolet ovat sodan jälkeen vähemmän haavoittuvaisia aluevaltauksille, turvallisempia niiden kansalaisille ja niiden välinen rauha on vakaampi. (Walzer, 2015, 122.) Walzer puhuu sodan jälkeisistä tavoitteista lähinnä vain komparatiivissa tuoden ilmi, kuinka täysin horjumatonta rauhaa ei olekaan ja mikään valtio ei sotimalla tule täysin immuuniksi tuleville sodille. Se on tärkeää ymmärtää *jus post bellumista* puhuttaessa, sillä uusien sotien riski on olemassa, vaikka rauha olisikin hyvin vakaa tarkastellulla ajan hetkellä. Tämän takia meillä Suomessakin on puolustusvoimat, jonka tehtäviin kuuluu muun muassa tulevaisuuden uhkakuvien tarkastelu ja analysointi, riskikartoitus, maanpuolustustahdon ylläpitäminen ja siihen kannustaminen, sekä nykyisten ja tulevien reserviläisten kouluttaminen sodanajan tehtäviin. Vaikka Walzer ei puutukaan tätä tarkemmin *jus post bellumiin*, koen hänen määritelmänsä olevan suhteellisen kattava kuvaelma sodan tarkoituksesta, vaikka Walzer ei avaakaan sodan jälkeisiä toimia lainkaan. Näin ollen ajattelenkin, että Walzer tarkasteli *jus post bellumia* sen kautta, mihin sen periaatteet pyrkivät, jota tavallaan sivutaan jo *jus ad bellumissa* ja *jus in bello*. Tämä mielestäni osoittaa sen, kuinka on mahdotonta tarkastella vain yhtä kokonaisuutta oikeutetun sodan periaatteista sivuamatta samalla muita sen kokonaisuuksia.

Kaikkeä tätä ennen meidän täytyy kuitenkin tietää, milloin voimme puhua *jus post bellumista* tai rauhan ajasta. Milloin siirrymme *jus in bellon* piiristä *jus post bellumiin*, eli milloin voimme sanoa sodan päättyneen ja sodan jälkeisten toimien alkaneen? May esittää joustavuutta ”post” -termiin *post bellumissa*, sillä tyypillisiä sodan päättymisen indikaattoreita, kuten rauhansopimuksen tai aselevon muodostamista tai sotajoukkojen kotiuttamista ei välttämättä tapahdu lainkaan, vaikka varsinaiset väkivaltaisuuDET ovatkin tulleet päätökseensä (May, 2013, 1). Jennifer Easterday tarkastelee tätä ongelmaa kokoelmateoksessa *Proceedings of the Annual meeting of American International Society of International Law, vol. 106*, jossa Easterday käsittelee *jus post bellumia* sekä niitä indikaattoreita, jotka kertovat tulevasta siirtymästä sodan ajasta rauhan aikaan. Easterdayn mukaan näihin indikaattoreihin sisältyy muun muassa rauhansopimukset, pakolaisten paluu konfliktialueelle ja viralliset poliittiset tiedotteet, kuten valtionpäämiesten julkiset ilmoitukset ja uutislähteiden kautta sodan päättymisestä tiedottaminen. Muihin, siviilihenkilöille hieman näkymättömämpiin sodan päättymistä indikoiviin tekijöihin kuuluu matala taistelun intensiivisyys ja tuli seis -komento, usein tässä nimenomaisessa järjestyksessä. (Easterday, 2012, 336.)

On tärkeää tiedostaa, että nämä ovat vasta indikaattoreita sodan päättymiselle, eikä näiden ilmeneminen yksin tarkoita sodan loppuneen. Näiden indikoivien merkkien ilmenemisestä on vielä pitkä matka sodan päättymiseen ja rauhan ajan alkamiseen, jolloin vasta päästään keskustelemaan *jus post bellumin* periaatteista. On selvää, että indikaattoreita on erilaisia ja ne näyttäytyvät eri tavoin siviilihenkilöille, sodan osapuolten johtoportaalle, ulkomaailmalle sekä taistelijoukoille. Jotkin sodan päättymisen indikaattorit eivät etene sotajoukoille saakka, kun toiset taas jäävät näkymättömiksi siviilihenkilöille ja tällöin voivat hidastaa myös muita sodan päättymisen merkkejä tapahtumasta. Esimerkiksi pakolaisten paluu konfliktialueelle on hyvin paljon sidoksissa siihen, mitä informaatiota paenneet ihmiset saavat sodan tilasta. Mikäli he eivät saa tarpeeksi tietoa ajoissa sodan hiipumisesta, voi heidän kotiinpaluunsakin sijoittua myöhempään ajankohtaan, mikä on täysin maalaisjärjellä pääteltävissä. On myös huomion arvoista, että joskus joitain sodan päättymisestä indikoivia merkkejä ei tapahdu lainkaan, mutta se ei myöskään tarkoita sitä, etteikö sota olisi tosiasiallisesti päätymässä. Suuri määrä suomalaisia asuu yhä muun muassa Ruotsissa, jonne he pakenivat sotaa aikanaan. Ei ole mitenkään tavatonta, että evakkoon joutuneet eivät koskaan palaa kotiseudulleen, vaan jäävät rakentamaan uutta elämää sinne, minne he konfliktia pakenivat. Se voi olla monille myös sodan kauheuksista ylitse pääsemisen kannalta tärkeää, sillä vanhan kotiseudun näkeminenkin voi herättää tuskaisia muistoja sodasta.

Siviilihenkilöillä ei varsinkaan konfliktialueen sisäpuolella ole aina pääsyä julkiseen mediaan, jolloin tiedonsaanti taistelun vaiheista voi olla vaikeaa. Tällöin viralliset ulostulot sodan päättämisestä eivät välttämättä päädy siviiliväestön tietoon ajankohtaisesti, vaan tiedonsaanti voi viivästyä tai estyä kokonaan. Aina tällaisia ulostuloja ei edes pidetä, vaan sodan hiipumisesta tiedotetaan muita reittejä pitkin, kuin valtion päämiesten toimesta. Matala taistelun intensiivisyys taas ei näyttäydy lainkaan siviilihenkilöille konfliktialueen ulkopuolella, ellei tilannetta kentällä taltioida jotenkin mediaan, jossa tilannetta voi seurata. Vaikka elämme sosiaalisen median aikakautta ja internet on täynnä kuva- ja videomateriaalia konfliktialueilta, on internetissä harvemmin tavattavissa livekuvaa taistelun intensiivisyydestä siellä, mihin sotilaallinen voimankäyttö keskittyy tai tilanne on muuten kriittisin. Tämän vuoksi pidän taistelun intensiivisyyden olevan ensi sijassa indikaattori siellä taisteleville joukoille, enkä niinkään siviilihenkilöille tai sotilaallisuuksiin muutoin osaa ottamattomille tahoille. En usko, että tilanne voisi edes kokonaisuudessaan välittyä minkäänlaisen livekuvan kautta, vaan taistelun tuntu ja intensiteetti välittyy aidosti vain siihen osaa ottaville henkilöille. Siviilihenkilöt eivät välttämättä myöskään osaa tulkita kuva- tai videomateriaalista näkemäänsä taistelutilannetta todenmukaisesti ja näin tehdä sen pohjalta päätelmiä sodan vaiheista.

Tuli seis -komento tulee lähtökohtaisesti valtionpäämiehiltä, tarkemmin ottaen osaston ylipäälliköltä ja käsky kulkee hierarkkisesti alaspäin aina yksittäiselle jalkaväkisotilalle saakka. Tämä saattaa viedä tilanteesta ja osaston koosta riippuen aikaa joistakin minuuteista päiviin, ennen kuin viimeinenkin sotilas on saanut käskyn. Tämä riippuu täysin tiedonkulun mahdollisuuksista ja komentoketjun toimivuudesta kyseisessä konfliktin vaiheessa. Ei ole mitenkään tavatonta, että komento kulkee jälkijunassa osalle joukkoa niin, että toisaalla tuli on jo lakannut, mutta muualla suuliekit värjäävät yhä horisonttia. Tuli seis -komento on varmastikin yksi viimeisimpiä sotajoukoille ilmeneviä indikaattoreita sodan päättymisestä, varmasti myös yksi konkreettisimpia sellaisia. Kyseinen komento ei kuitenkaan tarkoita rauhan aikaan siirtymistä, vaan työ rauhan ajan alkamiseksi alkaa vasta tästä komennosta. Pidän kyseistä komentoa ehkä Easterdayn mainitsemien indikaattoreiden joukosta tärkeimpänä, sillä tuli seis -komento on niistä ainoa, joka oikeasti lopettaa sotilaallisen voimankäytön. Sotilaat ovat ylempien tahojensa alaisuudessa ja velvoitettu noudattamaan ylempää tulevia käskyjä, joten ylipäällikön komentama tulenkäytön kieltävä käsky on ehdoton. Ennen sotilaallisen voimankäytön loppumista en näe, että minkäänlaisia rauhansopimuksia voidaan kirjoittaa, sillä niillä ei ole merkitystä, mikäli osastot vielä taistelevat keskenään ja ihmisiä kuolee sodan seurauksena. Mikäli tulenkäyttö ei ole lakannut, eivät pakolaisetkaan voi palata

koteihinsa. Vasta tulenkäytön lakattua alkaa sotajoukkojen mobilisointi kotiuttamista varten, rauhantyö pääsee alkamaan ja *jus post bellumia* voidaan soveltaa.

3. Autonomia ja aseet

Aluksi on tarpeen määritellä autonomia, sen tyypit ja sen tasot. International Committee of the Red Cross määrittelee autonomisen järjestelmän siten, että autonominen asejärjestelmä on sellainen, joka on jollakin tavalla autonominen kriittisten funktioidensa osalta. Tämä tarkoittaa sitä, että järjestelmä kykenee sekä etsimään, havaitsemaan, identifioimaan, seuraamaan tai valikoimaan kohteita omatoimisesti, että vaikuttamaan, eli käyttämään voimaa, neutraloimaan, vahingoittamaan tai tuhoamaan kohteita ilman ihmisen toimia. Järjestelmän käyttöönoton jälkeen se siis käyttää omia sensoreitaan ja järjestelmätoimintojaan vaikuttaakseen kohteisiin, mikä tavallisen aseiden kohdalla vaatisi ihmisen käyttämään kyseistä järjestelmää. Huomattakoon, että tämä määritelmä käsittää jo olemassa olevia järjestelmiä, kuin myös mahdollisia tulevaisuuden asejärjestelmiä. (Davison, 2017, 1.) Haluan tuoda ICRC:n näkemyksen autonomisesta järjestelmästä ilmi sen vuoksi, että se on nimenomaisesti räätälöity koskemaan autonomisia asejärjestelmiä ja järjestön kansainvälisen vaikuttavuuden vuoksi koen, että heidän määritelmänsä on hyvä perusmääre autonomiselle järjestelmälle. ICRC ei kuitenkaan tee sen suurempaa erottelua erilaisten autonomisuuden tyyppien välille, kuten Krishnan tekee.

Armin Krishnan erottelee kolme autonomian tyyppiä, eli tapaa, joilla autonomiaa voi käsitellä ja ymmärtää. Nämä autonomian tyypit ovat poliittinen autonomia, filosofinen autonomia ja tekninen autonomia. Poliittisella autonomialla tarkoitetaan yksinkertaisesti poliittisen yhteisön kykyä hallita itseään ja päättää omista asioistaan. Filosofisella autonomisuudella taas tarkoitetaan yksittäisen toimijan kykyä määrätä omista teoistaan, jolloin filosofinen autonomia sisältää ainakin jonkin tasoisen eettisen ulottuvuuden. Krishnan huomauttaa, että esimerkiksi kantilaisessa etiikassa autonomiaa edellytetään, jotta toimija voi olla moraaliagentti, eli moraalisesti vastuullinen toimija. Kantilaisessa etiikassa moraalisella autonomialla tarkoitetaan sitä, että toimija toimii tietyllä tavalla täysin itselleen asettamista syistä ilman ulkopuolista vaikutusta. Krishnan täsmentää, että tämän kaltaista autonomiaa ei vielä ilmene robotiikassa, vaan tätä voidaan odottaa vasta tulevaisuuden laitteilta. Tekninen autonomia on filosofista autonomiaa yksinkertaisempi käsittää, sillä tarkoitetaan laitteen kykyä suorittaa itsenäisiä operaatioita ilman ihmisen puuttumista sen toimintaan. Krishnan

edelleen erottaa teknisen autonomian filosofisesta autonomiasta toteamalla, että siinä missä hänen mukaansa filosofinen autonomia joko on tai ei ole jollakin toimijalla, on tekninen autonomia ennemminkin liukuva skaala eri asteista autonomiaa. Autonomian aste määrittyy sillä, kuinka paljon tai vähän se vaatii ihmisen vaikutusta toimiakseen tarkoituksenmukaisella tavalla. (Krishnan, 2016, 50.)

3.1 Poliittinen autonomia

Poliittinen autonomia on asejärjestelmistä puhuttaessa irrelevantti käsite. Jos keskusteluun sisällytetään autonomisia aseita käyttävät valtiot, voidaan kuitenkin käydä mielekästä keskustelua siitä, mitä poliittisesti autonominen valtio saa tehdä sotakalustollaan. Lähtökohtaisesti poliittisesti autonominenkin valtio on sitoutunut ainakin joihinkin olemassa oleviin kansainvälisiin lakeihin ja säädöksiin niin, että kyseistä valtiota koskee sotakalustoa ja sen käyttöä rajoittavia lakeja. Tällä hetkellä lainsäädäntö koskien autonomisia asejärjestelmiä on kuitenkin jokseenkin puutteellista, sillä autonomisten asejärjestelmien kehitys on ollut hyvin nopeaa viime vuosien aikana ja lainsäädäntö ei yksinkertaisesti ole pysynyt tässä perässä. Tämän vuoksi muun muassa kansainvälisesti merkittävä International Committee of the Red Cross (ICRC) on argumentoinut uudistettujen kansainvälisten lakien puolesta koskien autonomisten asejärjestelmien käyttöä ja kehittämistä. ([icrc.org/en/document/icrc-position-autonomous-weapon-systems](https://www.icrc.org/en/document/icrc-position-autonomous-weapon-systems), 2021).

3.2 Filosofinen autonomia

Filosofinen autonomia koskien autonomisia asejärjestelmiä ei ole ainakaan vielä ajankohtainen, mutta se on siitä huolimatta tulevaisuuden järjestelmien kannalta täysin relevantti tarkastelun kohde. Asejärjestelmän ollessa filosofiselta kannalta autonominen, edellytetään kyseiseltä asejärjestelmältä ymmärrystä moraalista ja toiminnasta. Tässä vaiheessa puhutaan siis yleisestä tekoälyjärjestelmästä, jolla voimme katsoa olevan mieli ja tietoisuus itsestään, omasta ruumiillisesta ulottuvuudestaan ja sen vaikutuksesta ympäröivään maailmaan. Kyseisellä järjestelmällä olisi tahtotiloja, sillä sen edellytettäisiin toimivan tietyllä tavalla omasta aloitteestaan ja oman määräysvallan puitteissa. Kantilaisen näkemyksen mukaan sen tulisi kyetä toimimaan täysin itselleen asettamista syistä, eli sillä tulee olla vapaa tahto ja mahdollisuus toimia tahtomallaan tavalla, jotta voisimme pitää kyseistä

järjestelmää autonomisena. Tällä hetkellä ei ole olemassa sellaista asejärjestelmää, joka täyttäisi edes osittain filosofisen autonomian kriteerin, sillä yleistä tekoälyjärjestelmää ei ole vielä valjastettu ihmisen käyttöön, saati sotilaskäyttöön. Emme pidä vielä yhtäkään asejärjestelmää moraaliagenttina, emmekä tunnusta asejärjestelmällä olevan mieltä, tietoisuutta tai tahtotiloja. Henkilökohtaisesti, vaikka aihepiiri onkin kovin kiinnostava ja tulevaisuuden järjestelmien kannalta merkittävä, pidän vielä filosofistakin autonomiaa tärkeämpänä tarkastella asejärjestelmän teknistä autonomiaa, josta meillä jo on viitteitä nykypäivän asejärjestelmissä.

3.3 Tekninen autonomia

Teknisen autonomian tason selvittäminen on yksinkertaista. Mitä vähemmän ihmisen tarvitsee puuttua laitteen toimintaan, sitä suurempi sen autonomisuuden taso on. Tämän päivän autonomiset järjestelmät eivät vielä ole korkeimmalla tunnetulla autonomian tasolla, mutta esimerkiksi Iron Dome -ohjusturvajärjestelmä ylettää hyvin korkealle autonomisuuden tasolle. Tulen avaamaan myöhemmässä kappaleessa Krishnanin tapaa määrittää yksittäisten asejärjestelmien autonomisuuden tasoa muutamalla kysymyksellä, jolloin tarkastelen lähemmin niitä tekijöitä, jotka tekevät Iron Dome -järjestelmästä korkean teknisen autonomisuuden tason järjestelmän. On kuitenkin merkittävää huomata, että useat järjestelmät, kuten Iron Dome tai Switchblade, joita tarkastelen myös lähemmin myöhemmässä vaiheessa, kuuluvat vaihtelevan autonomian käsitteen alle. Tämä tarkoittaa sitä, että siinä missä nämä järjestelmät voidaan asettaa toimimaan autonomisesti, voidaan niitä ihmisen niin halutessa operoida myös täysin manuaalisesti. Kyse on käyttöönottovaiheen päätöksestä, jossa ihmisoperaattori määrittää millä autonomisuuden tasolla laitteen halutaan toimivan. Joskus on perusteltua käyttää laitetta täysin manuaalisesti, kun taas autonomisuudellekin on aikansa ja paikkansa. Esimerkiksi Iron Dome -järjestelmää olisi lähestulkoon mahdotonta ajaa täysin manuaalisesti ja silti ylläpitää järjestelmän tehokasta toimintaa, sillä se on kehitelty hyvin nopean varoajan laitteeksi, eikä ihmisen nopeus ole tositilanteessa läheskään riittävää.

3.4 Autonomisuuden tasot ja asean autonomisuuden määrittäminen

Krishnan jakaa autonomian kolmeen eri tasoon, jotka ovat esiohjelmoitu autonomia (engl. pre-programmed autonomy), rajoitettu tai valvottu autonomia (engl. limited or supervised autonomy) ja

kokonaisvaltainen autonomia (engl. complete autonomy). Esiohjelmoitu autonomia tarkoittaa sitä, että kone suorittaa tiettyjä toimintoja seuraamalla sääntöjä, jotka siihen on ennestään ohjelmoitu. Rajoitetulla tai valvotulla autonomialla tarkoitetaan sitä, että kyseinen kone suoriutuu suuresta määrästä toimintoja itsenäisesti ilman, että sen täytyy tukeutua siihen ennalta ohjelmoituihin sääntöihin. Sen käytöksessä on siis havaittavissa pieni muutoksia tilanteesta toiseen, eikä ihmisen tarvitse juuri puuttua sen tekemisiin. Tähän kategoriaan kuuluu sellaiset asejärjestelmät, joiden tähtäys ja laukaisupäätös kuuluvat vielä ihmiselle, sillä kone tarvitsee ihmisen interventiota vielä toimiakseen yllättävissä tilanteissa. Kokonaisvaltaista autonomiaa ei vielä esiinny muualla kuin kokeellisissa roboteissa. Ne toimivat käynnistyksensä jälkeen täysin ilman ihmistä, oppivat ympäristöstään ja muuttavat käytöstään tilanteen mukaan. Ne eivät vielä kuitenkaan ole tarpeeksi älykkäitä, jotta niitä voitaisiin käyttää ihmisen hyödyksi erilaisissa tehtävissä. Näiden koneiden luonne ja niiden kyky oppia ympäristöstään tekevät niistä arvaamattomia, sekä jokseenkin vaarallisia. (Krishnan, 2016, 50—51.)

Kokonaisvaltaisesti autonomisia, arvaamattomia ja koneoppineita autonomisia asejärjestelmiä emme luultavasti tule näkemään lähitulevaisuudessa lainkaan, sillä useat kansainväliset toimijat, kuten valtiot ja järjestöt vastustavat vahvasti kyseistä kehityssuuntaa, kuten tulen myöhemmässä luvussa esittämään koskien autonomisia asejärjestelmiä ja kansainvälistä humanitaarista lakia. Rajoitetun tai valvotun autonomisuuden piiriin kuuluu suuri osa nykyään käytössä olevista autonomisiksi mielletyistä järjestelmistä. Tähän kategoriaan kuuluvat muun muassa erilaiset ”luuhaavat” (engl. loitering) ammuksiset ja puoliautonomiset ohjusjärjestelmät, kuten vaikkapa Suomessakin käytössä oleva Stinger RMP Block 1 -mallin ilmatorjuntaohjus. Esiohjelmoitua autonomiaa esiintyy robotiikassa laajalti ja mitä tulee aseisiin, asettaisin tähän kategoriaan esimerkiksi itselaukeavat jalkaväkimiinat. Tällaisten miinojen käyttäminen on tosin kielletty Suomessa Ottawan sopimuksen myötä, mutta niiden toimintaperiaate on siitä huolimatta hyvä tiedostaa, sillä Ottawan sopimus ei sido kaikkia valtioita kansainvälisesti, vaan esimerkiksi Venäjä ja Yhdysvallat ovat sopimuksen ulkopuolella. Itselaukeavat jalkaväkimiinat ovat siis sodankäynnin todellisuutta useissa sodissa ympäri maailman, sillä nämä kaksi suurvaltaa ovat olleet osallisina moniin viimeisten vuosikymmenien aikana käydyistä sodista niin Lähi-Idässä kuin Euroopassakin.

Näiden autonomisuuden tasojen lisäksi Krishnan esittää neljän kohdan listan asioista, joiden avulla aseiden autonomisuutta voidaan määrittää ja jotka vaikuttavat aseiden autonomisuuden tasoon. Nämä kohdat ovat:

- 1) Laukaisumekanismi
- 2) Kohteen valinta
- 3) Aseiden liikkuvuus (engl. mobility)
- 4) Navigaatiokyky. (Krishnan, 2016, 51—52.)

Krishnanin mukaan selvittääksemme aseiden autonomisuuden tason meidän tulee vastata muutamaankin kysymykseen, joiden avulla määritämme luettelon kohdat. Nämä kysymykset ovat:

- 1) Kuka laukaisee aseita? (Ase vai operaattori)
- 2) Kuka valitsee kohteen? (Ase vai operaattori)
- 3) Onko ase liikkumaton, vai mobilisoitu?
- 4) Mikäli ase liikkuu, tarvitseeko se ulkopuolista apua kohteen löytämiseksi, vai löytääkö se kohteen itse? (Krishnan, 2016, 51—52.)

Aiemmin mainitsemani Iron dome- ja Switchblade -järjestelmät ovat vaihtelevasti autonomisia, eli niitä kumpaakin voidaan käyttää sekä autonomisesti, että manuaalisesti toimivina järjestelminä. Yllä esitetyn listan mukaan näiden autonomisuutta voidaan määrittellä vielä tarkemmin. Iron Dome -järjestelmä autonomisesti käytettynä sekä laukaisee itse toimintamekanisminsa, kohdistuu, liikkuu ja ohjautuu lukittuun kohteeseen täysin autonomisesti. Iron Dome -järjestelmästä voidaan siis puhua korkean autonomisuuden tason laitteena. Vaikka Iron Dome -järjestelmän ohjuslavetti ei olisikaan itsestään liikkuva, on ohjusten liikerata ihmisen ohjauksesta riippumaton ja ohjukset kykenevät liikkumaan kantaman sisäpuolella vapaasti vailla ihmisen ohjausta. Järjestelmän ohjukset myös löytävät kohteensa aivan itse, eivätkä tarvitse ihmistä näyttämään missä kohteet sijaitsevat. Järjestelmän kokoonpanoon kuuluu oma tutkajärjestelmä, joka välittää ilmatilannekuvaa reaaliaikaisena järjestelmän omalle taistelunjohtokeskukselle, joka välittää autonomisesti ampumakäskyt kohteisiin ohjuslavetille täysin ilman ihmisen interventiota.

Switchblade-järjestelmän ammus on niin sanotusti ”luuhaava” (engl. loitering), eli se liikkuu autonomisesti kantama-alueellaan ja hakee sopivia kohteita vaikuttamiselle täysin ilman ihmisen ohjausta tai väliintuloa. Se voi myös ihmisen niin halutessa vaikuttaa valikoituun kohteeseen

autonomisesti, mutta vaihtelevasti autonomisena järjestelmänä tätä toimintoa voidaan käyttää myös manuaalisesti niin, että ihmisoperaattori tekee laukaisupäätöksen sopivan kohteen ilmetessä. Järjestelmää voidaan tarpeen vaatiessa myös ohjata täysin manuaalisesti, mutta autonominen kohteen hakeminen ja kantama-alueella liikkuminen on täysin mahdollista ja usein myös suotavaa, sillä manuaalinen liikuttelu sitoisi jatkuvasti vähintään yhden ihmisen tähän tehtävään.

4. Autonomiset asejärjestelmät, *jus in bello* ja kansainvälinen humanitaarinen laki

Nykysodankäynti ei ole enää keskittynyttä rintamataistelua pulttilukkokivääreihin, vaan modernit sodankäynnin välineet muokkaavat taistelun luonnetta, kestoa ja intensiivisyyttä. Sodankäynti on laaja-alaisempaa kuin koskaan ennen, käsittäen alleen informaationsodankäynnin, elektronisen sodankäynnin ja konventionaalisen sodankäynnin lisäksi lukuisia muita eri tapoja käydä sotaa. Modernin teknologian ansioista täsmällisiä iskuja voidaan käskä ja toteuttaa yli mantereiden tuhansien ja taas tuhansien kilometrien päästä ilman minkäänlaista kontaktia sotilaallista voimaa käyttävän henkilön ja voimankäytön kohteen välillä. Tämä tuo uudenlaista uhkaa siviiliväestölle ja luo painetta sotilaallisille toimijoille kehittää keinoja vastata voimankäyttöön ja puolustautua uhkaavilta tahoilta. Tämän vuoksi on tärkeää varmistaa, että nykysodankäynnin menet, mukaan lukien autonomiset asejärjestelmät ovat yhteensopivat sodan oikeuttamisen periaatteiden ja kansainvälisen humanitaarisen lain kanssa. Nämä periaatteet ovat olleet olemassa kauan ennen niitä välineitä, joilla sotaa nykyään käydään ja tämä luo uudenlaisia haasteita sodankäynnin oikeuttamiselle ja sodankäynnin välineiden kehittämislle yleisesti.

Tämän luvun tarkoitus on valaista sitä, kuinka nykypäivän autonomiset asejärjestelmät sopivat yhteen jo olemassa olevien sodan pelisääntöjen kanssa, eikä niinkään keskustella tulevaisuuden mahdollisten autonomisten aseiden ja sodan eettisten sääntöjen suhteesta. Koen, että perusfunktoiltaan uudenlaisten autonomisten aseiden kehityksen myötä tulee myös sodan eettistä säännöstöä kehittää sopimaan nykypäivään, sillä sodankäynnin tavat ja sodankäynnin välineet eivät voi kestävästi kehittyä eri tahtia keskenään. Ensin tarkastelen autonomisia asejärjestelmiä suhteessa *jus in bello*, jonka jälkeen syvennyn tarkemmin autonomisten asejärjestelmien ja humanitaarisen lain piiriin. Tässä huomion arvoista on se, että *jus in bello* -sääntöjen sisältö ja kansainvälisen humanitaarisen

lain peruspilarit ovat käytännössä samat koskien sitä, kuinka sotaa tulisi käydä parhaalla mahdollisella tavalla vähintään haittaa tuottaen. Mitä tulee *jus in bello* -sääntöihin ja autonomisten asejärjestelmien oikeutettavuuteen sodassa, tulee niiden käytön täyttää *jus in bellon* asettamat edellytykset. Muussa tapauksessa kyseisten järjestelmien käytön katsotaan olevan epäoikeutettua ja täten tekevän koko sodankäynnistä epäoikeutettua. On johdonmukaista ajatella, että mikäli sodankäynnin keinot eivät täytä oikeutetun sodan periaatteita, on kyseessä epäoikeutettu sota, vaikka sodan aloittaminen olisikin täyttänyt oikeutetun sodan periaatteet.

Voimmekin siis väittää, että mikäli sotaa käyvä taho ei kykene mistä tahansa syystä täyttämään *jus in bello* -periaatteiden edellytyksiä sodankäynnin aikana, myöskään *jus ad bellum* periaatteet eivät voi täytyä. Tämä on ongelmallista, sillä *jus ad bellumia* mukailleen ja täysin oikeutetusti sodan aloittanut taho voi joskus olla tilanteessa, jossa sen ei ole mahdollista käyttää sotilaallista voimaa parhaalla mahdollisella tavalla. Kyse voisi olla esimerkiksi sodan osapuolten välisestä erosta varallisuudessa tai saavutettavuudessa niin, että puolustussotaa käyvällä taholla ei ole käytettävissä sellaisia aseita, joiden voidaan katsoa olevan yhteensopivia oikeutetun sodan periaatteiden ja kansainvälisen humanitaarisen lain kanssa. Tämä on valtava ristiriita, sillä lähtökohtaisesti katsomme puolustussodankäynnin oikeutetuksi vedoten kansalliseen puolustukseen, mutta emme voisi perustellusti oikeuttaa sodankäyntiä, mikäli sen keinot eivät täyttäisi asettamiamme kriteerejä oikeutetulle sodankäynnille. Millä perusteilla voisimme sitten katsoa läpi sormien sellaisia sotaa käyviä tahoja, jotka käyttävät sotimiseen välineitä, jotka eivät täytä *jus in bellon* periaatteita ja ole yhteensopivia kansainvälisen humanitaarisen lain kanssa?

En näe, että voisimme hyväksyä jokaisen puolustussotaa käyvän tahon käyttävän sellaisia asejärjestelmiä ja sodankäynnin metodeja, joiden katsomme olevan epäeettisiä ja rikkovan sodan eettisiä periaatteita. Väitän kuitenkin, että henkilökohtaisella, ehkä jopa retributiivisella tasolla meidän on jollain tavalla *helpompi* hyväksyä ja moraalisesti armahtaa hyökkäyssodan kohteeksi joutuneen tahon epäeettiset valinnat, mitä tulee käytettyihin asejärjestelmiin. Tämä johtuu varmastikin siitä, että epäoikeutetun sotilaallisen voimankäytön kohteeksi joutunut taho herättää meissä sympatiaa ja on helpompi ajatella tarkoituksen pyhittävän keinot, kun kyse on kansallisesta puolustuksesta ja siviilihenkilöiden suojelemisesta. Tällaisen ajatusmallin synty edellyttää kuitenkin muutamaa kriteeriä täyttyväksi. Ensinäkin puolustussotaa käyvän osapuolen tulee olla altavastaja jollakin tapaa. Tähän riittää esimerkiksi se, että tämän osapuolen asevoimien koko on pienempi,

kalusto keskimäärin vanhempaa tai huonompaa, kyseisellä taholla on käytössään yleisesti vähemmän resursseja tai kyseinen taho on tullut jotenkin yllätetyksi, manipuloiduksi tai muutoin kaltoin kohdelluksi hyökkäävän osapuolen toimesta jo ennen varsinaisen sodan syttymistä. Sama pätee myös toisin päin – mikäli näemme hyökkäävän tahon olevan kohtuuttomassa mittakaavassa puolustavaa tahoja suurempi tai voimakkaampi sen lisäksi, että näemme hyökkäävän tahon toimivan epäoikeutetusti, tapaamme puoltaa heikompaa osapuolta, joka on kokenut vääryyttä hyökkäävän tahon toimesta. Mikäli tahot olisivat kokonsa ja sotilaallisen voimansa puolesta tasaväkiset, emme voisi edes sympatian vuoksi hyväksyä eettisesti arveluttavien asejärjestelmien käyttöä, vaikka kyse olisi puolustussotaa käyvän osapuolen asevalinnoista. Emme voisi katsoa kyseisen tahon olevan tilanteessa, jossa heillä ei ole muuta vaihtoehtoa, kuin turvautua epätarkkoihin aseisiin, jotka eivät diskriminoi sotilaan ja siviilin välillä. Mikäli kyseisellä taholla on olemassa tarvittavat resurssit käydä sotaa parhaalla mahdollisella tavalla noudattaen oikeutetun sodan periaatteita ja kansainvälistä humanitaarista lakia, kansainvälinen yhteisö myös odottaa kyseisen tahon toimivan niin, vaikka kyse olisikin puolustussodasta epäoikeutettua hyökkäystä vastaan.

4.1 Nürnbergin periaatteet ja autonomiset aseet

Nürnbergin periaatteilla tarkoitetaan seitsemän kohdan kokonaisuutta, jolla määritetään sotarikollisuutta. Nürnbergin periaatteet koostettiin Nürnbergin oikeudenkäyntien pohjalta vuonna 1950. Periaatteet koostuvat seuraavista kohdista:

- i) Ihminen, joka tekee sellaisen teon, joka on kansainvälisen oikeuden silmissä rikos, on vastuullinen teostaan ja hänet on rangaistava.
- ii) Tällaisen teon tehnyttä ihmistä tulee pitää teostaan vastuussa kansainvälisen oikeuden edessä siinäkin tilanteessa, mikäli kansallinen laki ei pidä kyseistä tekoa rangaistavana.
- iii) Valtion päämiehet tai valtioiden hallitusten korkea-arvoiset jäsenet eivät ole vapautettuja vastuusta kansainvälisen oikeuden edessä tehdessään sellaisen teon, joka on kansainvälisen oikeuden silmissä rikos.
- iv) Esimiehensä käskyvallan alaisena toimiminen ei vapauta ihmistä vastuusta kansainvälisen oikeuden edessä, mikäli voidaan katsoa, että hänellä on ollut tosiasiallinen moraalinen valinnanvapaus.
- v) Jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus reiluun oikeudenkäyntiin.

- vi) Seuraavanlaiset rikokset on täten määrätty rangaistaviksi:
- a) Rikokset rauhaa vastaan
    - Hyökkäyssodan tai muun kansainvälisiä julistuksia ja sopimuksia loukkaavan sodan suunnittelu, valmistelu tai aloittaminen.
    - Sellaiseen suunnitteluun tai salaliittoon osallistuminen, jolla pyritään edellisen kohdan kuvailemiin tavoitteisiin
  - b) Sotarikokset
    - Lakien tai käytäntöjen rikkominen, jotka sisältävät, mutteivat rajoitu seuraaviin: siviiliväestön murhaaminen, kaltoinkohtelu, karkottaminen orjatyöhön tai mitään muuta varten, sekä miehitetyllä maaperällä sotavankien, merenkävijöiden ja panttivankien murhaaminen tai kaltoinkohtelu, yksityisen tai julkisen omaisuuden ryöstäminen, mieletön kaupunkien tai kylien tuhoaminen tai muu tuho, mitä sotilaallinen välttämättömyys ei kykene oikeuttamaan.
  - c) Rikokset ihmisyyttä vastaan
    - Siviiliväestön murhaaminen, tuhoaminen, orjuuttaminen, karkottaminen ja muut epäinhimilliset teot. Poliittinen, rotuperusteinen tai uskontoon liittyvä vainoaminen, kun tällaiset teot on toteutettu liittyen mihinkään sotarikokseen tai rikokseen rauhaa vastaan.
- vii) Osallistuminen millään tavalla mihinkään kohdassa vi esitettyyn rikokseen, on rikos itsessään kansainvälisen oikeuden edessä.

(Lähde: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_1_1950.pdf.)

Kjølv Egeland väittää artikkelissaan ”Lethal autonomous weapon systems under international humanitarian law” (Nordic journal of international law, 2016, 89—118), että autonomisten asejärjestelmien käyttäminen sodassa ei voisi olla oikeutettua. Argumenttinsa hän perustaa siihen ajatukseen, että kansainvälinen humanitaarinen laki itsessään edellyttää ihmisyyttä (engl. personhood) ja vastuullisuutta, joita hän ei näe autonomisella asejärjestelmällä olevan. Hänen mukaansa nürnbergin periaatteista ilmenee, kuinka ihmiset ovat vastuussa teoistaan ja velvoitettuja noudattamaan lakeja parhaansa mukaan. Nürnbergin periaatteista ilmenee myös, kuinka ihmisellä on moraalinen velvollisuus esimerkiksi jättää noudattamatta käskyjä, jotka johtavat niissä mainittuihin rikoksiin. Egelandin pääargumentti on, että olisi hyvin vaikeaa kuvitella kone, joka kykenisi näihin edellä mainittuihin vaatimuksiin ja erottamaan sotilaan siviilistä. (Egeland, 2016, 117.)

Tulen itse käsittelemään tarkemmin kansainvälistä humanitaarista lakia myöhemmin tässä luvussa ja lähemmin selittämään miksi olen osittain Egelandin kanssa eri mieltä. Asia on monitulkintainen, mutta en tulkitse kansainvälisen humanitaarisen lain periaatteita siten, että ne edellyttäisivät *ihmisyyttä*, katson niiden vain edellyttävän kykyä erotella kohteita toisistaan. Egeland on täysin oikeassa todetessaan, että tämä erottelu on vaikeaa kuvitella yhdeksi algoritmin kyvyistä, sillä ihminenkään ei aina kykene erottamaan sotilasta siviilistä. Egelandin mukaan asejärjestelmien tulee paitsi osata erotella kohteensa, myös arvioida voimankäytön suhteellisuutta koskien lopputulemaa ja tehdä varotoimia koskien voimankäyttötilannetta (Egeland, 2016, 90). Nähdäkseni näitä periaatteita ei ole liian vaikea toteuttaa nykyisellään, kun käytössä olevia autonomisia asejärjestelmiä valvoo ihmisoperaattori kaikkina sen käytön aikoina. Egeland myös väittää, että ollakseen tavanomaisessa merkityksessä autonominen, tulee aseella olla vastuu omista teoistaan (Egeland, 2016, 90). ”Tavanomaisessa merkityksessä autonominen” on mielestäni hyvin ongelmallisesti ilmaistu, sillä autonomian tasoja ja tyyppisiä on monia, jota tarkastelin luvussa 3. Ymmärtääkseni hän tarkoittaa tässä tilanteessa filosofista, kantilaista autonomisuutta, jota autonomisella asejärjestelmällä ei ole. Egeland toteaa, että kansainvälinen humanitaarinen laki on koostettu koskemaan ihmistä ja näin ollen se ei käsittäisi alleen autonomisia aseita, vaikka ne saataisiinkin toimimaan yhteensopivasti lain kanssa (Egeland, 2016, 91). Väitän, että nykypäivänä käytössä olevat autonomiset aseet ovat yhteensopivat kansainvälisen humanitaarisen lain kanssa, enkä näe sitä mahdottomaksi, etteikö lakia voitaisi soveltaa autonomisiin asejärjestelmiin, vaikka se alun perin olisikin luotu koskemaan ihmistoimijaa. Tämä itseasiassa vain vahvistaa argumenttiani siitä, että autonomisia asejärjestelmiä koskevaa lainsäädäntöä tulee päivittää vastaamaan nykyistä sodankäynnin teknologista kehitystä. Mielestäni on käsittämätöntä, ettei kansainvälinen humanitaarinen laki vielä sisällä itseensä autonomisia asejärjestelmiä, ovathan ne jo suuressa osassa nykysodankäyntiä ja ovat sitä olleet jo useampia vuosia.

4.2 Autonomiset asejärjestelmät ja niiden yhteensopivuus *jus in bello*

Käytän esimerkkinä jo olemassa olevasta autonomisesta asejärjestelmästä muun muassa Israelin valtion käyttöön ottamaa ”Iron Dome” -järjestelmää. Iron Dome on interceptor⁸-ohjuksia käyttävä

---

⁸ Interceptor-ohjus, eli nimensä mukaisesti hyökkäyksen torjuva ja sen keskeyttävä ohjus. Interceptor-ohjus on tarkoitettu joko suurempien maanosien yli matkaavien ballististen ammusten tuhoamiseen ilmatilassa, tai Iron Dome järjestelmän tapauksessa lyhyemmän kantaman ilmauhkien torjumiseen.

ohjuslavetti, jonka päätoiminen tehtävä on toimia maasta ilmaan -ilmatorjuntajärjestelmänä ja sen kohteisiin kuuluu muun muassa tarkkuusohjukset, risteilyohjukset, raketit ja miehittämättömät lentävät komponentit. Järjestelmä koostuu ohjuslavetista, taistelunjohtokeskuksesta ja tutkajärjestelmästä, joka suorittaa kohteiden etsimisen, havaitsemisen, identifioinnin ja seuraamisen. Tutkan tietojen perusteella lavetti analysoi tulevan uhkan liikeradan ja odotetun iskukohdan, jossa interceptor-ohjus neutraloi kohteen ilmatilassa. (Lähde: army-technology.com/projects/iron-dome/.) Järjestelmää valvoo ihmistoimijat, mutta sen aktivoinnin jälkeen järjestelmä suorittaa täysin autonomisesti tarvittavat toimenpiteet uhkien poistamiseksi, jolloin järjestelmä täyttää autonomisuuden kriteerit. Yksi viimeisimpiä järjestelmän merkittäviä ja laajaa kansainvälistä huomiota saaneista käyttötilanteista tapahtui toukokuussa 2021 Palestiinalaisjärjestö Hamasin ja Israelin valtion välisessä raketitaistossa, jossa Israel käytti Iron Dome -järjestelmää neutraloidakseen raketit, jotka laukaistiin Israelin pääkaupunkia Tel Avivia kohti vastaiskuna Israelin aiemmin tekemään ilmaiskuun.

Iron Dome -järjestelmä toteuttaa automaattisesti erottelun periaatteen⁹ täysin, sillä se on maasta ilmaan -tyypin järjestelmä, joten sen kohteeksi ei koskaan osuisi vahingossakaan siviili, korkeintaan siviilin omistuksessa oleva miehittämätön lentävä komponentti. Sen ei ole tarkoitettu osuvan ihmisiin, joten sen ei myöskään tarvitse tehdä erottelua siviilin ja sotilaan välillä. Suhteellisuuden periaatettakin näen järjestelmän noudattavan, sillä mahdollisuus siviilitappioihin Iron Dome -järjestelmän käytön yhteydessä on hyvin pieni. Mikäli kävisi niin, että jokin järjestelmän ohjuksista olisi jollain tavalla vioittunut ja putoaisi maahan ennen räjähtämistään aiheuttaen siviilitappioita olisi tämäkin varmasti katsottavissa suhteelliseksi siihen nähden, mitä järjestelmän käytöllä ajetaan takaa. Mikä tahansa järjestelmä voi vioittuessaan käyttäytyä arvaamattomasti, eikä kyseessä tarvitse olla autonominen järjestelmä. Arvaamattomuus laitteen ominaisuutena on asia täysin erikseen, jota käsittelen myöhemmin koskien humanitaarista lakia. Välttämättömyyden periaatetta ja Iron Dome -järjestelmää koskee sama huomio, siviiliväestöön osuminen kyseisellä järjestelmällä vaatisi hyvin vakavan vian laitteen tai sen käyttämien ohjusten toiminnassa, joten tilanne on jo lähtökohtaisesti hyvin epätodennäköinen. Nähdäkseni Iron Dome on järjestelmänä itsessään vähimmän haitan periaatetta noudattava, sillä sen tarkoitus on neutraloida laajaa maantieteellistä aluetta koskeva ilmauhka ennen kuin se pääsee vaikuttamaan alueeseen ja sen asukkaisiin. Ilmatilassa ei lähtökohtaisesti pitäisi olla yhtäkään siviiliä raketitaistelun aikana, joten se on varmastikin kaikista

---

⁹ Kts. 2.4 *Jus in bello*

turvallisin paikka räjäyttää kohti tulevat raketit. Tällä perustein sanoisin, että ainakin jotkin autonomiset asejärjestelmät voivat täyttää *jus in bello* -periaatteiden asettamat kriteerit ja niiden käyttö voi näin olla oikeutettua sodassa.

Toisena haluan tuoda ilmi järjestelmiä, jotka ovat autonomisuudessaan kiistanalaisia. Joissain merkityksissä näihin järjestelmiin viitataan puoliautonomisina (engl. semi-autonomous). Tiedyt ohjatut ammukset näyttävät täyttävän suuren osan autonomisuudelle asetetuista kriteereistä.¹⁰ Ne kykenevät identifioimaan, seuraamaan, etsimään, havaitsemaan ja vaikuttamaan kohteisiin itsenäisesti ihmisen aktivoitua järjestelmän, aivan kuten yllä kuvailemani Iron Dome -järjestelmäkin. Nämä ohjatut ammukset jakautuvat karkeasti sellaisiin, joiden kohdetta voi muuttaa kesken lentoradan ja sellaisiin, joiden kohdalla näin ei voi tehdä. Jälkimmäisiä kutsumme ammu ja unohda -tyypin järjestelmiksi. (SIPRI, Mapping autonomy in weapon systems, 2017, 47—48.) Tarkastelen seuraavaksi kahta Suomessakin käytettävää ammu ja unohda -järjestelmää ja niiden yhteensopivuutta *jus in bello* -periaatteiden kanssa.

MBT LAW, eli tuttavallisemmin NLAW-lähipassarintorjuntaohjus on olalta laukaistava, ammu ja unohda -tyypin ohjus, jonka päätoiminen kohde on nimensäkin puolesta panssarivaunu. Ohjus kohdistetaan ampujan toimesta seuraamalla kohdetta ohjuksen tähtäimellä muutaman sekunnin ajan, joka kalibroi ohjuksen inertiaohjauksen. Tämän avulla ohjus laskee sijainnin lähtöpaikan ja kiihtyvyyden avulla optimaalisen lentoradan itselleen, jota ohjus osaa laskemalla muuttaa, vaikka kesken matkaa. Ohjus siis paitsi hakee kohteen itse, se myös seuraa, havaitsee, identifioi ja aktivoi ontelohanoksen, kun sen sensorit havaitsevat panssarivaunun ohjuksen alapuolella, josta seuraa välitön vaikuttaminen kohteeseen ilman ihmisen toimia. (Lähde: army-technology.com/projects/mbt_law.) Taas kerran ohjus on tarkoitettu vaikuttamaan panssarivaunuun, eikä ihmisiin, joten sen ei kuulu tehdä erottelua sotilaan ja siviilin välillä. Lähtökohtaisesti odotus on, että panssarivaunussa on sisällä koulutettua sotilashenkilöstöä, jotka aiheuttavat välittömän uhan, joka vaatii toimenpiteitä. Panssarintorjuntaohjuksen ei myöskään oleteta aiheuttavan siviilivahinkoja, sillä sen suunniteltu käyttöympäristö ei ole lähelläkään siviiliasumuksia. Mikäli kuitenkin ohjusta jostain syystä päädyttäisiin käyttämään niin lähellä siviilejä, että lopputulemana olisi siviiliuhreja, ei vika ole itse järjestelmässä, sen vaarallisuudessa tai arvaamattomuudessaan, vaan järjestelmän

---

¹⁰ Tässä yhteydessä käytän ICRC:n määritelmää autonomisesta aseesta

käyttäjässä. Tällöin järjestelmän käyttäjä rikkoo *jus in bello* -periaatteita ja kansainvälistä lakia siviilihenkilöiden suojelemisesta, eikä se ole aseiden synti.

Toinen ammu ja unohda -tyypin ohjusjärjestelmä on FIM-92 Stinger, josta Suomen puolustusvoimat käyttävät nimitystä ilmatorjuntaohjus 15. Stinger on RMP block 1-ohjusta käyttävä olalta laukaistava ilmatorjuntajärjestelmä, jossa on infrapunahakupää ja omakonetunnus (engl. Identification Friend or Foe, IFF). Ohjus kykenee havaitsemaan ja lukittautumaan lämpöä tuottavaan kohteeseen, jonka jälkeen hakupää seuraa kohdetta ja omakonetunnus käyttää radiosignaalia identifioidakseen kohteen. Mikäli omakonetunnukseen ei vastata, ohjus suuntaa kohteeseen ja vaikuttaa täysin autonomisesti. Ohjuksen päätoiminen kohde on matalalla lentävä hävittäjä tai helikopteri. (Lähde: military-today.com/missiles/stinger.htm.) Stinger-ohjusta koskee täysin samat huomiot kuin NLAW-ohjustakin, tosin sillä erolla, että kohde on taivaalla. Ilmatilassa ohjuksella on vielä vähemmän mahdollisuuksia osua siviiliväestöön ja lähtökohtaisesti hävittäjäkoneen sisällä ei pitäisi olla yhden ainuttakaan siviiliä, mutta mikäli ohjusta taas käytettäisiin väärässä paikassa väärään aikaan ja taivaalta alas ammuttu kone putoaisi siviiliasumusten päälle aiheuttaen massiivisen räjähdyskäden ja kymmenien siviilien ennenaikaisen kuoleman, osoittaisi syyttävä sormi taas ohjuksen ampujaa, eikä ohjusjärjestelmää. Järjestelmä ei riko *jus in bellon* periaatteita niin kauan, kun sitä käyttää oikein.

4.3 Autonomiset asejärjestelmät ja kansainvälinen humanitaarinen laki

Autonomiset asejärjestelmät tulee Davisonin mukaan sovittaa kolmeen kansainvälisen humanitaarisen lain periaatteeseen, jotka yhdessä muodostavat säännöt sotatoimien suorittamiselle. Nämä periaatteet ovat eroperiaate, suhteellisuuden periaate ja varotoimiperiaate. Eroperiaate ja suhteellisuusperiaate ovat totta kai *jus in bellon* periaatteet, jotka käsitelimme jo aiemmin.¹¹ Kolmannen, eli varotoimiperiaatteen mukaan osapuolten tulee noudattaa kaikkia mahdollisia varotoimia siviilien ja heidän selviytymisensä kannalta välttämättömien kohteiden suojelemiseksi. Varotoimiperiaate on siis käytännössä aika lähellä sitä, miten *jus in bellon* välttämättömyyden periaatetta noudatettaisiin taistelukentällä. Vastuuta näiden periaatteiden noudattamisesta ei voida siirtää koneelle, vaan nämä lainkohdat koskevat järjestelmää käyttäviä sotilashenkilöitä. (Davison, 2017, 2.) Näin ollen moraalisen vastuuaukon argumentista tulee vaikeasti perusteltava, vaikka sitä

---

¹¹ Kts 2.4 *Jus in bello*

kovin esitetään liittyvän autonomisten asejärjestelmien käyttöön. Tämä asettaa rajoituksia sille, kuinka autonomisia aseita voidaan käyttää sodassa. Esimerkiksi Iron Dome -järjestelmän kohdalla ihmisen valvonta on välttämätöntä kaikkina hetkinä, sillä vaikka laite kykenee toimimaan täysin autonomisesti, on sitä valvottava joka hetki, jotta joku ihminen tietäisi aina, milloin ja missä järjestelmä käyttää voimaa. Ilman tätä tietoa ei voida varmistua siitä, että järjestelmä on noudattanut iskuissaan humanitaarisen lain periaatteita (Davison, 2017, 2).

Tämän lisäksi kansainväliseen humanitaariseen lakiin ja autonomisiin asejärjestelmiin liittyy muitakin huomioita. International Committee of the Red Cross argumentoi kattavampien lakien puolesta koskien autonomisia asejärjestelmiä, sillä nykyisellään autonomisten asejärjestelmien käyttö heidän mukaansa lisää riskiä vahingoittaa jo sodasta kärsiviä ihmisiä ja ne edesauttavat konfliktin eskaloitumista. He myös katsovat, että siviilien suojeleminen on vaikeaa sellaisilla alueilla, joissa autonomisia asejärjestelmiä on käytössä ja tämä suoraan lisää riskiä kansainvälisten lakien rikkomisesta koskien siviilien suojeleminen kaikin keinoin. ICRC:n mukaan päätös elämästä ja kuolemasta ei myöskään saisi koskaan kuulua koneelle, jolla ei ole arvostusta ihmiselämää kohtaan, sillä se väheksyy ihmisyyttä ja on itsessään eettinen huolen aihe. (ICRC, 2021.) Tämän vuoksi ICRC argumentoi uuden lain puolesta koskien autonomisia asejärjestelmiä. Esitys sisältää seuraavaa:

1. Luonteeltaan arvaamattomat autonomiset asejärjestelmät on kiellettävä kokonaan näiden mielivaltaisten toimien vuoksi. Laitteen jokainen toimi tulee voida ymmärtää, ennustaa ja selittää.
2. Siviilien ja yleisesti ihmisyyden suojelemiseksi kaikki sellaiset autonomiset asejärjestelmät tulee kieltää, jotka on kehitetty kohdentamaan suoraan ihmiseen.
3. Siviilien, siviilien rakenteiden ja ihmisyyden suojelemiseksi sallittuja autonomisia aseita tulee rajoittaa seuraavasti:
  - Kohteiden rajoittaminen vain sellaisiin kohteisiin, jotka ovat luonnostaan sotatavoitteita. Esimerkiksi raketti-iskujen torjunta on luonnostaan sotatavoite.
  - Keston, käyttölaajuuden ja kantaman rajoittaminen niin, että ihmistoimija voi kaikkina hetkinä kontrolloida ja arvioida iskua.
  - Käyttötilanteiden rajoittaminen niin, että siviilejä tai heidän infrastruktuuriaan ja omaisuutta ei ole lainkaan läsnä.

- Vaatimukset ihmisen ja koneen väliselle vuorovaikutukselle niin, että konetta valvoo jatkuvasti ihmistoimija, joka kykenee tilanteen vaatiessa puuttua koneen toimintaan välittömästi. (ICRC, 2021)

Vaikka olenkin suurilta osin samaa mieltä siitä, että valtioilla tulisi olla yhteiset ja kaikkia sitovat kansainväliset lait koskien autonomisten asejärjestelmiä ja niiden käyttöä, on mielestäni aiheellista käydä läpi miksi tämä esitys kaipaa vielä lähempää tarkastelua. Luonteeltaan arvaamattomat asejärjestelmät kattavat lähinnä sellaiset mahdolliset tulevaisuuden järjestelmät, jotka kykenevät oppimaan kokemastaan ja näin muuttamaan käytöstään alkuperäisen käyttöönoton jälkeen. Tällaisia asejärjestelmiä olisi periaatteessa jo nyt mahdollista ottaa käyttöön nykyisellä teknologialla, mutta käytännön syistä niitä ei ole aktivoitu jatkuvasti oppimaan ympäristöstään juuri tämän arvaamattomuuden vuoksi. Järjestelmä ei ole luonteeltaan arvaamaton sen enempää kuin mikään muukaan kone, mikäli sillä ei ole kykyä oppia ympäristöstään ja ottaa käyttöön oppimiaan toimintamalleja ilman ihmisoperaattorin hyväksyntää. Itse ympäristöstään oppiva ja oppimansa mukaan parhaaksi katsomallaan tavalla käyttäytyvä ase taas on hyvinkin arvaamaton jo teorian tasolla, aivan kuten ihminen jo nyt on.

Käytännössä tällainen järjestelmä voisi saada päähänsä mitä absurdeimpia ratkaisuja kohtaamiinsa ongelmiin ja näitä mahdollisia lopputulemia on kehitysvaiheessa mahdotonta koodata koneelle kiellettyjen toimintojen listalle niin, että se ei keksisi suorittaa moisia toimenpiteitä. Kärjistettynä tämä voisi tarkoittaa tilannetta, jossa autonomiselle koneelle on esimerkiksi annettu tehtävä suojella jotakin siviilijoukkoa, mutta tämä järjestelmä päättäisi ratkaista asian niin, että kylän ulkopuolelle suuntautuneen vartiointin sijasta se lukitsee kaikki siviilit kassaholviin ja tappaa kaikki, jotka yrittävät lähestyä kyseistä kassaholvia. Järjestelmä toimisi näin hamaan loppuun saakka ja kassaholvissa istuvat siviilit kuolisivat ennen pitkää nälkään, janoon tai hapenpuutteeseen, ellei joku inhimillisiä tarpeita ymmärtävä ehtisi heitä ajoissa pelastamaan. Tämä on toki hyvin yksinkertainen kärjistyminen, mutta havainnollistaa toivottavasti sitä, miten vaikeaa järjestelmälle olisi koodata kaikki mahdolliset ei-toivotut skenaariot, joiden mukaan sen ei haluttaisi oppivan toimimaan.

Vähemmän yksioikoinen on vaatimus siitä, että autonominen asejärjestelmä ei saisi missään tilanteessa kohdentaa suoraan ihmiseen. Henkilökohtainen näkemykseni on, että sillä ei ole mitään

merkitystä edes moraalien kannalta tappaako autonominen asejärjestelmä ihmisen, joka juoksee tätä kohti, vai ihmisen, joka istuu lentokoneen ohjaamossa. Ongelma kehittyi siinä miten autonominen asejärjestelmä tunnistaa kohti juoksevan ihmisen sotilaaksi. Hävittäjä on helppo tunnistaa ja lähtökohtaisesti hävittäjässä on aina sotilas sisällä, mutta kohti juoksevasta ihmisestä ei voi aina sanoa varmaksi. Siviilejä voidaan uhaten pakottaa pukeutumaan sotilaan vaatteisiin, heitä voidaan painostaa sotajoukkojen vähäisen määrän vuoksi tai heitä voidaan muutoin ohjailta ylemmän tahon toimesta. Siviilien käyttäminen ihmiskilpinä ei ole tavatonta, sitä esiintyy sodissa tänäkin päivänä. Ei ole ennenkuulumatonta, että ikäihmistä tai lasta käytetään esimerkiksi pomminkantajana rajanylitystilanteissa tai muuten aralla alueella, jossa sotilailta muistuttavienkin ihmisten tiedetään tulevan ammutuiksi sekunneissa. Siksi voi olla helppoa rajata järjestelmät niin, etteivät ne kohdistaa tulivoimaa ihmisiin lainkaan.

Käytännössä tällä ei kuitenkaan ole mitään tekemistä ihmisyyden suojelemisen kanssa, kuten ICRC haluaa väittää, vaan sillä on ainoastaan kaikki tekeminen siviiliuhrien välttämisen kanssa. Kyseessä on helppo ratkaisu vaikeaan ongelmaan, lähes ihanteellista siis itsessään. Käyttötilanteiden rajaaminen on toinen keino suojella nimenomaan siviilejä ja lähtökohtaisesti onkin tarkoituksenmukaista, että sotaa ei käydä yhdenkään siviilin kotiovella. Minusta tällainen laki olisi hyvä ottaa käyttöön koskien kaikenlaista sodankäyntiä, eikä ainoastaan koskien autonomisten asejärjestelmien käyttöä. Käytännössä sotaa on kuitenkin mahdoton siirtää kauas siviiliväestöstä asumattomaan periferiaan, vaan sota tarkoittaa väistämättä myös pakolaisia ja evakkoon joutuneita, kotinsa menettäneitä. Tällainen laki olisi siis tuhattu tulemaan rikotuksi pikemminkin sääntönä kuin poikkeuksena jo ennen voimaantumistaan, mikä on toki valitettavaa, mutta myös hyvin odotettavaa. Lisäksi on huomattavaa, kuinka toisinaan sotaa käyvät tahot kohdistavat sotilaallista voimaa tahallisesti asuinkeskuksiin ja muihin rakenteisiin, jotka ovat tärkeitä alueen siviiliväestölle. Tähän on monia syitä, mukaan lukien yleisen kaaoksen aiheuttaminen, siviilien pakottaminen pois alueelta hinnalla millä hyvänsä ja maa-alueen suojelemisen kannattamattomaksi tekeminen. Moukaroimalla tietyn alueen täysin oleskelukelvottomaksi saadaan usein myös sotilaalliset joukot siirtymään muualle, jossa joukoilla on paremmat puitteet huoltamiseen, toiminnan organisointiin ja suojassa pysymiseen.

5. Autonomiset asejärjestelmät – nykytilanne, hyödyt ja motiivit

On selvää, että valtiollisilla ja sotilaallisilla toimijoilla on intressi kehittää ja käyttää autonomisia asejärjestelmiä sodankäynnissä nyt ja tulevaisuudessa. Tarkoitukseni on valaista näiden järjestelmien nykyaikaista käyttötarkoitusta sotatilanteessa ja tarkastella ihmisen roolia niiden käyttötilanteessa. Tarkastelen asiaa puhtaasti sotilaallisesta ja eettisestä näkökulmasta siitä, mikä loppupeleissä painaa taistelutilanteessa. Etiikasta puhuminen sodan ja tappavaa voimaa käyttävien asejärjestelmien yhteydessä voi tuntua epäsopivalta, sillä sota on jo lähtökohtaisesti vastaan kaikkea sitä, mitä valtaosan inhimillinen ymmärrys ja omatunto mieltää hyväksi ja oikeaksi, eikä sotilaallista voimaa käyttävien tahojen pyrkimys maksimaaliseen tehokkuuteen aina tarkoita eettistä tai oikeaa tapaa tehdä asioita. Olisi loppumaton suo lähteä määrittämään hyvää tai oikeaa sodankäyntiä filosofian keinoin, enkä usko sellaista olevankaan. On kuitenkin tärkeää ymmärtää mitkä ovat ne motiivit, jotka ajavat valtioita ja aseellisia toimijoita kehittämään, ostamaan ja käyttämään autonomisia asejärjestelmiä ja näin ollen valjastamaan koneita lähes itsenäiseen sodankäyntiin.

Autonomisten asejärjestelmien lisäksi on tärkeää huomata, että sodankäyntiin tarvitaan järjestelmiä, jotka on kehitelty keräämään, siirtämään ja analysoimaan tietoa. Tarkastelen tämän asian tiimoilta lyhyesti autonomisia johtamisjärjestelmiä ja niiden roolia tämän päivän sodankäynnissä, sekä niiden käyttöä yhdessä autonomisten asejärjestelmien kanssa. Nämä autonomiset johtamisjärjestelmät ovat jo nykypäivää niin meri-, maa-, kuin ilmavoimissakin ja järjestelmien kehittyessä autonomisuuden mahdollisuudet vain kasvavat. Autonomista tai puoliautonomista järjestelmää johtaa lähtökohtaisesti ihmisoperaattorit, mutta jo nyt ihmisoperaattoreiden lisäksi johtamisjärjestelmillä on useita autonomisia toimintoja, joiden tarkoitus on tukea ihmisoperaattoria päätöksenteon nopeudessa ja tehokkuudessa. Tämän lisäksi tarkastelen lyhyesti Krishnanin näkemyksiä autonomisista asejärjestelmistä ihmisen kontrollimahdollisuuden puitteissa, eli sen kannalta, tulisiko ihmisellä aina olla täysi kontrolli autonomiseen laitteeseen vai olisiko autonomisten aseiden hyvä olla täysin ihmisen kontrollin ulottumattomissa.

5.1 Autonomisten asejärjestelmien nykytilanne

Tänä päivänä ihminen on yhä merkittävässä osassa sitä tapahtumien sarjaa, joka lopulta johtaa sotilaalliseen voimankäyttöön ja tappamiseen, mitä tulee autonomisiin asejärjestelmiin ja niiden käyttöön reaalitilanteessa (Krishnan, 2016, 41). Esimerkiksi Israelin valtion käyttämä Iron Dome -järjestelmä on yksi korkeamman autonomisuuden tason laitteistoista, mutta myös sen toimintaa

valvoo ihmisoperaattori kellon ympäri. Matalamman autonomisuuden tason järjestelmiä, kuten joitakin itseohjautuvia ohjusjärjestelmiä taas usein kontrolloi ihminen suoraan jollakin tavalla, joko ampumakäskyn, laukaisutilanteen tai kummankin aikana. Yksikään asejärjestelmä, joka on tällä hetkellä käytössä ei siis toimi ilman ihmisen valvontaa tai suoraa vaikuttamista. Tätä seikkaa pidetään hyvin tärkeänä osana autonomisten asejärjestelmien käyttöä ja ihmistoimijuudesta ei halutakaan luopua. Muun muassa Alex Leveringhaus on argumentoinut ihmistoimijuuden säilyttämisen puolesta artikkelissaan ”What’s so bad about killer robots?” (2018), väittämällä ihmistoimijan korvaamisen tekevän autonomisten asejärjestelmien käyttämisestä vähintäänkin moraalisesti arveluttavaa. Leveringhausin mukaan etäännyttämällä ihmistoimija voimankäyttötilanteesta ja korvaamalla tämä autonomisella aseella poistuu tilanteesta samalla inhimillinen kyky valita toisin, eli olla vaikuttamatta viholliseen. Hänen mukaansa voimankäyttötilanteessa on arvokasta säilyttää inhimillinen valinnan mahdollisuus, sekä kyky empatiaan, sääliin ja myötätuntoon, jotka kaikki katoaisivat autonomisen aseiden käyttämisen myötä. (Leveringhaus, 2018, 15.)

Vaikka nykypäivän teknologia mahdollistaisi jo ihmisen syrjäyttämisen tappamiseen johtavassa tapahtumaketjussa täysin, ei sitä edellä mainituista syistä johtuen haluta toteuttaa. Toistaiseksi autonomisen asejärjestelmän asema sodankäynnissä on siis avusteinen, sillä autonomisten aseiden täyden toimintakapasiteetin käyttöönottoa vastustaa selkeä valtaosa sodankäynnin kannalta merkityksellisistä tahoista (Krishnan, 2016, 43). Esimerkiksi kansainvälisesti merkittävä humanitaarinen järjestö International Committee of the Red Cross (ICRC) argumentoi autonomisia asejärjestelmiä vastaan Leveringhausin argumenttia muistuttavalla tavalla, kuten aiemmassa luvussa selvisi.¹²

5.2 Informaatiota käsittelevien järjestelmien tarve

Ihmistoimijat tappamiseen johtavassa päätöksentekoketjussa ovat jo tällä hetkellä strategiselta kannalta riippuvaisia informaatiosta, jota erilaiset järjestelmät keräävät ja analysoivat ihmisen puolesta. (Krishnan, 2016, 41.) Hyvä esimerkki sellaisista järjestelmistä, joiden informaation ja analysoinnin varaan ihmiset nojaavat tämän päivän sodankäynnissä ovat erilaiset tutkajärjestelmät. Kiinteät, pitkän kantaman ilma-valvontatutkat tuottavat reaaliaikaista ilmatilannekuvaa kohdealueeltaan, tunnistavat alueellansa esiintyvät kohteet mallin ja tyyppin tarkkuudella ja välittävät

---

¹² Kts. 4.3 Kansainvälinen humanitaarinen laki

tiedon eteenpäin relevanteille tahoille. Samalla tavoin toimivat myös lyhyemmän kantaman tutkat sillä erotuksella, että lyhyemmän kantaman tutkia käytetään usein yhdessä tiettyjen asejärjestelmien kanssa, sillä ne eivät ole yhtä tehokkaita valtioiden ilmatilavalvonnassa valvottavien alueiden ollessa laajoja. Hypoteettisessa tositilanteessa lyhyemmän kantaman tutkaa voitaisiin kuitenkin ajaa yhdessä tietyn ohjusjärjestelmän kanssa niin, että tutkan käynnistyksestä huolehtiva ihmisoperaattori vain seuraa tutkan toimintaa tutkan käynnistämisen jälkeen ja tutkajärjestelmä välittää havaitsemansa ja tunnistamansa ilmamaalin suoraan ohjusjärjestelmän päässä toimivalle ihmisoperaattorille. Kaikessa yksinkertaisuudessaan tämä tutka siis havaitsee, tunnistaa ja lähettää kohteen eteenpäin vaikuttavalle yksikölle, eli tutkajärjestelmä toimii autonomisena johtamisjärjestelmänä kyseiselle ohjusyksikölle. Ohjusyksikön päässä tämän tiedon vastaanottava ihminen on hyvin todennäköisesti täysin autonomisen johtamisjärjestelmän antaman tiedon varassa, sillä tutkan havaittua ja lähetettyä tiedon lähestyvistä ilmakomponentista eteenpäin, ei ohjusyksikössä toimivilla ihmisillä ole välttämättä mitään mahdollisuutta havaita kyseistä ilmakomponenttia itse, saati tunnistaa sitä. Ampumakäsky kohteeseen voidaan antaa siis ilman, että yksikään ihminen on edes havainnut kyseistä ilmasta lähestyvää laitetta.

Tämä kuvastaa hyvin Krishnanin kuvailemaa tilannetta, jossa ihminen on jollakin strategisella tasolla riippuvainen jonkin järjestelmän keräämästä ja analysoimasta tiedosta, joka esimerkkitalanteessa on tieto lähestyvistä ilma-aseista. Myös Robert Sparrow on artikkelissaan ”*Killer robots*” (2007) kuvaillut tilanteen, jossa tietokonejärjestelmä analysoi ja tulkitsee keräämäänsä tietoa ja välittää tämän ihmispilotille, jonka täytyy pystyä luottamaan koneen antamaan informaatioon lähestyvistä koneesta (Sparrow, 2007, 8). Sparrow listaa järjestelmän analysoinnin mahdollisiksi kohteiksi muun muassa kohteen uhkatason, omakonetunnuksen¹³ ja oletetun liikeradan (Sparrow, 2007, 8). Nykyiset tutkajärjestelmät kaikessa kattavuudessaan pystyvät havaitsemaan ja tunnistamaan paljon muutakin aiemmin mainitsemieni asioiden, sekä Sparrowin esille tuomien asioiden lisäksi. Näitä asioita ovat muun muassa kohteen nopeus ja lentokorkeus. Tutkajärjestelmään kytketty johtamisjärjestelmä pystyy siis välittämään eteenpäin hyvin kattavan analyysin kohteesta, jonka perusteella sotilaallista voimaa voidaan päätyä käyttämään. Kyseisen kaltaisia järjestelmiä on nyt jo käytössä useissa valtioissa ympäri maailmaa, eli autonomisten johtamisjärjestelmien tuomat eettiset kysymykset ovat hyvin relevantti osa tämän päivän sota-eettistä keskustelua. Vastaavanlaiset järjestelmät ovat paitsi ehdottoman tarpeellisia tehokkaan valvonnan ja tiedonvälityksen kannalta, on niitä edelleen

---

¹³ (Engl. Identification friend or foe, IFF)

pystyttävä kehittämään niin, että niiden tuottamaan strategisesti välttämättömään tietoon voitaisiin luottaa yhä enemmän ja tietoa voitaisiin kerätä entistä tarkemmin.

5.3 Ihmisen kontrolli autonomisiin asejärjestelmiin

Tämän lisäksi Krishnanin mukaan on olemassa oikea tarve ja käyttötarkoitus sellaisille asejärjestelmille, jotka ovat alun perin suunniteltu luonteeltaan autonomisiksi ja joiden tehokas käyttö edellyttää sitä, ettei ihmisellä ole mahdollisuutta suoraan kontrolloida aseiden toimintaa. Tällaisia järjestelmiä ovat esimerkiksi hyvin lyhyellä reaktioajalla toimivat ohjusturvajärjestelmät. (Krishnan, 2016, 42.) Esimerkiksi Iron Dome -järjestelmästä voitaisiin puhua tällaisena järjestelmänä, joka luonteeltaan vaatisi autonomisuutta toimiakseen tarkoitetulla tavalla.

Järjestelmä täyttää autonomisuuden kriteerit, sillä se toimii täysin ilman ihmisen vaikutusta aina kohteen havaitsemisesta sen neutralisointiin saakka. Ihmisoperaattorilla on laitteen toiminnan suhteen vain valvontatehtävä, eikä ihminen täten suoraan vaikuta laitteen toimintaan sen normaalikäytössä, sillä kyseinen järjestelmä ei edellytä sitä lainkaan sen käynnistämisen jälkeen. Valvontatehtävää suorittavalla operaattorilla on kuitenkin milloin tahansa mahdollisuus vaikuttaa järjestelmän toimintaan ja tarvittaessa keskeyttää kohteisiin vaikuttaminen kokonaan. Vaikka Iron Dome -järjestelmä onkin toimintaperiaatteeltaan selvästi autonomisuudesta vähintäänkin hyötyvä, ellei sitä edellyttävä, ei se täysin sovi Krishnanin asettamaan määritelmään. Krishnan puhuu mielestäni selvästi jostain tulevaisuuden laitteesta, sillä ihmisellä on täysi mahdollisuus suoraan kontrolloida Iron Dome -järjestelmän toimintaa niin tarvittaessa. Krishnan nimenomaan puhuu järjestelmästä, jossa ihmisellä ei tätä mahdollisuutta suoraan kontrolliin ole. Nähdäkseni järjestelmän olevan täysin ihmisen kontrollin ulottumattomissa niin, että ihmisoperaattori ei kykene vaikuttamaan sen toimintaan minään hetkenä, on kyse jo paljon edistyneemmän teknologian laitteesta kuin Iron Dome. Tällöin puhumme laitteesta, jonka tarkkaa sijaintia emme välttämättä tiedä, tai johon meillä ei ole suoraa johtoyhteyttä kaikkina ajan hetkinä. Vaihtoehtoisesti saatetaan puhua laitteesta, johon on ohjelmoitu mahdollisuus olla tottelematta ihmisen antamaa käskyä, mutta en pidä tätä sotastrategisesti relevanttina vaihtoehtona, sillä en kykene kuvittelemaan tilannetta, jossa tarkoituksenmukaisesti tehtäisiin kapinallinen asejärjestelmä, jota ei voitaisi kontrolloida tarvittaessa. Nähdäkseni Krishnanin asettamat ehdot asejärjestelmän toimintaperiaatteille ovat turhankin tiukat tässä mielessä, sillä en usko ihmisen hyötyvän mitenkään järjestelmästä, jota ei voitaisi esimerkiksi

deaktivoida, eli suoraan kontrolloida asetta tarvittaessa. Tarkoitus on kuitenkin luoda mahdollisimman luotettava ase, eikä täysin kontrollin ulkopuolelle jäävä ase ole sitä. On riittävää, että asejärjestelmä on alun perin suunniteltu toimimaan autonomisesti ilman ihmisen vaikuttamista ja se oikeasti kykenee siihen. Ihmisellä on ja tulee olla mahdollisuus puuttua konkreettisesti aseiden toimintaan tai deaktivoida järjestelmä kokonaan tilanteen niin vaatiessa.

5.4 Hyödyt ja motiivit autonomisten asejärjestelmien käyttämisen ja kehittämisen takana

Perimmäinen ja suurin syy autonomisten asejärjestelmien käytön takana on vähentää ihmisten käyttöä sotilaallisissa tehtävissä. Autonomisia asejärjestelmiä käyttämällä voidaan säästää ihmishenkiä sotilaallisissa operaatioissa, eikä asevoimien tarvitse ylläpitää ja kouluttaa suurta joukkoa sotilaita erilaisiin tehtäviin. Krishnanin mukaan sotilaallisiin tehtäviin sopivien ihmisten lukumäärä on vähenemään päin monessa valtiossa, joka on omiaan kasvattamaan painetta kehittää ja käyttää autonomisia aseita ihmisten sijasta. Hänen mukaansa myös budjetit sotilaalliselle toiminnalle pienenevät monessa valtiossa, tai niitä vähintäänkin pyritään pienentämään. (Krishnan, 2016, 43—44.) On totta, että edeltävinä vuosina sotilaallisten budjettien valtiokohtainen kyseenalaistaminen on ollut pinnalla, mutta tähän asiaan on tullut muutos viimeaikaisten maailmalla tapahtuneiden asioiden seurauksena. Euroopassa puhjenneen Ukrainan ja Venäjän välisen sodan jälkeen useat eurooppalaiset valtiot ovat joko nostaneet tai luvanneet nostaa puolustusmenojaan. Sota eittämättä vaikuttaa Euroopassa paitsi yleisesti talouteen ja ilmapiiriin, mutta sen voidaan katsoa vaikuttavan myös strategiaan hankintoihin, suunnitelmiin ja varautumiseen merkittävällä tavalla. Myös tämän vuoksi katson autonomisista asejärjestelmistä käydyn keskustelun ja tutkimuksen olevan hyvin tärkeää ja ajankohtaista juuri nyt, kun niiden käytön ja kehittämisen paineen voidaan nähdä olevan suurimmillaan. Tällä hetkellä hakukoneet ovat täynnä uutisia autonomisista asejärjestelmistä ja ”tappajaroboteista” Ukrainan ja Venäjän välisessä sodassa, eikä monella ole varmuutta siitä, mihin tästä kaikesta tarjolla olevasta tiedosta voidaan luottaa. Disinformaation ja suoranaisten valeutisten levittäminen on yksi merkittävä sodankäynnin väline ja sitä on käytetty ja tullaan käyttämään Ukrainan sotaan ja siinä käytettäviin asejärjestelmiin liittyen. Mitkä sitten ovat kaikkein perimmäisen syyn lisäksi niitä hyötyjä, joita autonomisten asejärjestelmien käytöllä tavoitellaan? Vastaan tähän seuraavaksi tarkastellen Krishnanin ajatuksia asian tiimoilta.

Autonomisen asejärjestelmän kiistattomiin hyötyihin kuuluu, että se ei todella vaadi ihmisoperaattoria toimiakseen tarkoitetulla tavalla. Autonomisen aseiden voi tehdä hyvin pienikokoiseksi ja tällä tavoin näiden asejärjestelmien käyttö vähentää merkittävästi huoltotarvetta, joka puolestaan sitoisi resursseja asevoimilta. Parhaimmillaan autonominen asejärjestelmä on pienikokoinen ja suhteessa halpa asevoima, joka korvaa ihmistoimijan kentällä vaarantamatta kyseisen valtion aseellista voimaa ja turvallisuutta. (Krishnan, 2016, 45.) Yksi esimerkki autonomisesta järjestelmästä, joka on suhteellisen vaivaton operoida, on pienikokoinen kuljetuksessa ja käytössä, ei sido huoltoa lainkaan ja toimii pitkällä kantamalla ilman ihmisen läsnäoloa tai näköyhteyttä kohteeseen, on Aerovironment-yhtiön valmistama Switchblade 300 -asejärjestelmä, joka on luonteeltaan miehittämätön ilma-alus eli lennokki. Myös makaaberisti itsemurhalennokkina tunnettu Switchblade-järjestelmä on tullut viimekuukausina tutuksi muun muassa sen johdosta, että Yhdysvallat on lähettänyt kyseistä lennokkijärjestelmää Ukrainaan avuksi sodassa Venäjää vastaan. Switchblade on valmistajan mukaan kevyt, reppuun mahtuva järjestelmä, jonka kantama on noin 10 kilometriä ja huippunopeus noin 160 kilometriä tunnissa (Lähde: https://www.avinc.com/images/uploads/product_docs/Switchblade_300_Datasheet_220114.pdf).

Järjestelmän käyttämä ohjus vastaa sirpaleräjähdettä ja se on tyypiltään ”luuhaava” (engl. loitering), eli se hakee itse sopivaa kohdetta infrapunakameralla. Järjestelmän käyttämää ohjusta kutsutaan korkean tarkkuuden ohjukseksi, sillä sen vaikutusalue on hyvin spesifi ja sivullinen vahinko vähäistä. Järjestelmää voidaan valmistajan mukaan operoida manuaalisesti tai autonomisesti ja ihmisoperaattorilla on täysi mahdollisuus seurata järjestelmän kulkua ja mahdollisten kohteiden havainnointia infrapunakameran kautta koko sen matkan ajan. Operaattorilla on myös halutessaan mahdollisuus vaikuttaa laitteen toimintaan vielä laukaisun jälkeenkin esimerkiksi manuaalisesti muuttamalla lennokin vaikutuksen kohdetta tai käynnistämällä itsetuhomekanismin enneaikaisesti. (Lähde:

https://www.avinc.com/images/uploads/product_docs/Switchblade_300_Datasheet_220114.pdf.)

On huomattavaa, että Switchblade-järjestelmiä on useampaa eri mallia, joista tarkemmin käsitellen vain yhtä, 300-järjestelmää. Saman lennokkityypin alta löytyy esimerkiksi 300-mallin lennokkia suuremmalla tulivoimalla varustettu Switchblade 600 -järjestelmä, jonka ohjus vastaa Javelin -järjestelmän¹⁴ panssaritorjuntaohjusta. Tarkastelen nimenomaan 300-mallin lennokkia siksi, koska

---

¹⁴ FGM-148 Javelin on ammu ja unohda -tyypin panssaritorjuntaohjus, jossa on infrapunahakupää ja räjähtävä panssarin läpäisevä taistelukärki. Tämän tyypin ohjus on siis autonomisuudessaan verrattavissa vaikkapa FIM-92 Stinger -ilmatorjuntaohjuksen.

sen käyttämän aseenn typpi on mielestani mielekkäämpi käsiteltävä tutkielmani teemojen kannalta. 300-mallin lennokin tulivoimaa voidaan myös kohdentaa ihmiseen, mutta 600-mallin lennokin ohjus on panssaritorjuntaohjusta vastaava, jolloin sen suunniteltu kohde ei lähtökohtaisesti koskaan ole yksittäinen ihminen tai ihmisjoukko. 300-mallin lennokkiin voidaankin ohjelmointivaiheessa lisätä kyky kasvojentunnistukseen, jolloin sen primäärikohde eittämättä on ihminen. Nähdäkseen sellaiset autonomiset asejärjestelmät, joita ei ole tarkoitettu kohdentamaan voimaa niinkään ihmiseen suoraan, vaan välillisesti sotilaallisen kohteen, kuten esimerkiksi panssarivaunun kautta, ovat moraalisesti ongelmattomampia kuin sellaiset järjestelmät, joita käytetään suoraan ihmiseen vaikuttaessa. Nämäkin järjestelmät eivät tietenkään jää täysin moraalisen arvioinnin ulkopuolelle.

Informaatoräjähdyks (engl. information explosion), eli koneiden kyky käsitellä suurta määrää monimutkaista informaatiota ihmistä lyhyemmässä ajassa puhuu myös koneiden paremmuuden puolesta ihmistoimijaan verrattessa. Tämän lisäksi koneet kykenevät kommunikoimaan keskenään toisten koneiden kanssa nopeammin, kuin ihmiset kommunikoivat koneiden tai toistensa kanssa. Informaatiokulku kahden koneen välillä on kaikin tavoin parempaa ja tehokkaampaa kuin ihmisen ja koneen välillä. Tämä sisältää tiedon keräämisen nopeuden, tehokkuuden, tiedonkäsittelyn ja -siirron, sekä näihin pohjautuvan toimintapäätöksen tekemisen. Myös käskynjako on kahden koneen välillä nopeampaa, kuin ihmisen ja koneen välillä. Kone tässäkin tilanteessa tekee myös vähemmän virheitä kuin ihmisoperaattori. Kaiken kaikkiaan Krishnan toteaa koneiden toimivan loppukädessä ihmistä paitsi tehokkaammin, myös paremmin monessa tilanteessa, sillä ne poistavat inhimillisen virheen mahdollisuuden ja parantavat näin operaatioturvallisuutta. (Krishnan, 2016, 48—49.) Koneella on kiistaton kyky kerätä, analysoida, jäsentää ja hyödyntää informaatiota ihmistä nopeammin ja tehokkaammin. Tämän vuoksi esimerkiksi Iron Dome -järjestelmän tiedonsiirrosta vastaa täysin kone itse. Järjestelmä vaatii nopeaa tiedonsiirtoa, -käsittelyä ja toimintapäätöksen antamista toimiakseen optimaalisella tavalla, joten ihmisellä on koneen toiminnan kannalta vain valvontatehtävä koneen hoitaessa itse operatiivisen puolen täysin. On selvää, että jo nykypäivän sodankäynnissä autonomisten järjestelmien käytöllä on saavutettu suuria hyötyjä, joten tulevaisuuden sodankäynnissä autonomisuus tulee mitä todennäköisimmin olemaan vielä suuremmassa roolissa ajantasaisten lakien ja säädösten sallimissa puitteissa.

5.5 Inhimillinen tekijä ja taisteluväsymys

Inhimillinen tekijä (eng. Human factor) on Krishnanin mukaan avainsana tiivistämään ihmisen ja koneen vertailussa keskenään. Inhimillinen tekijä tekee ihmisestä konetta heikommin suoriutuvan sotatilanteessa monen psykologisten ja fysiologisten syiden vuoksi näiden rajoittaessa ihmisen tehokkuutta merkittäväällä tavalla. Koneet yksinkertaisesti ovat olemassa näiden tekijöiden vuoksi näitä paikatakseen. Ihminen tekee inhimillisiä virheitä ja ihmisen performanssi laskee entisestään mitä enemmän aikaa kuluu. Ihmisen keskittyminen on lyhytkestoista ja ajan kuluessa se herpaantuu entistä helpommin etenkin silloin, kun tehtävä työ on monotonista. Krishnan kutsuu tätä ilmiötä kattotermillä ihmisen erehtyväisyys (engl. Human fallibility.) Krishnan lisää, että koneet suoriutuvat keskimäärin ihmistä paremmin toistuvien tehtävien suorittamisessa juuri siitä syystä, että koneen keskittyminen ei koskaan herpaannu, kone muistaa asioita ihmistä paremmin ja löytää tietoa ihmistä paremmin ja tehokkaammin. Koneilla on tämän lisäksi nopeampi reaktioaika, eikä koneiden performanssiin vaikuta sellaiset asiat kuin paineensietokyky, tunteet tai harkintakyky, jotka voivat huonontaa ihmisen toimintakykyä huomattavasti. Tähän liittyy vahvasti myös taisteluväsymys, josta ihminen väistämättä jossain vaiheessa sotaa kärsii. Ei ole olemassa sellaista keinoa, jolla voisimme parantaa ihmisen performanssia niin, ettei taisteluväsymystä syntyisi ja täten päästäisi taisteluväsymyksen suhteen koneen tasolle. (Krishnan, 2016, 47—48.)

Taisteluväsymyksellä tarkoitetaan kasautuvan stressin ja taistelustressin yhteistulosta, josta kärsivä taistelija kokee psykologisia ja fysiologisia oireita, kuten aistitoimintojen heikentymistä, aistiharhoja ja kontrollin menetystä (Lähde: <https://puolustusvoimat.fi/documents/1948673/2015558/Mielenterveysopas/b459af96-8b33-4c13-bef0-d93283efa233/Mielenterveysopas.pdf>, 62). Voitaisiin ajatella, että taisteluväsymys ei ole relevantti ero ihmistoimijan ja autonomisen järjestelmän välillä, sillä autonomisenkaan järjestelmä ei toimi määrittämätöntä aikaa vaan niidenkin käyttöaika on rajallinen. Joidenkin autonomisten järjestelmien käyttöaika on hyvinkin pieni, joten voitaisiin kuvitella taisteluväsymyksen olevan yhdentekevä syy suosia autonomista järjestelmää. Taisteluväsymystä ei kuitenkaan voida suoraan verrata autonomisen asejärjestelmän aktiiviseen käyttöaikaan, kuten esimerkiksi lennokkijärjestelmän lentoaikaan¹⁵, sillä taisteluväsymyksen alainen taistelija tai joukko voi pahimmillaan olla uhka itselleen tai muille ympärillään oleville ihmisille, sekä operaatiolle itselleen. Taisteluväsymys on hyvin merkittävä aspekti sodankäyntiä ja se on huomioitava, sillä taisteluväsymyksestä kärsivä taistelija ei vain sammu tai hajoa paikalleen autonomisen järjestelmän

---

¹⁵ Esimerkiksi Switchblade-300 -järjestelmän lentoaika on noin 15 minuuttia.

tavoin kohdatessaan fysiologiset rajansa, vaan taistelijasta voi tulla apaattisen ja tehottoman toimijan sijasta vaarallinen, aggressiivinen ja arvaamaton. Taisteluväsymystä pyritään ehkäisemään kaikin tavoin, sillä operaatioturvallisuuden vaarantaminen sisältä käsin on viimeinen asia, jota sotilaalliset joukot kaipaavat. Tositilanteessa taisteluväsymyksen ennaltaehkäisy on kallista ja aikaa vievää, sillä se edellyttää lepo- ja palautumisaikaa taistelijoille, henkilökohtaista huoltoa ja äärimmäisissä tapauksissa huumausaineita keinotekoisena piristeenä taistelukyvyn ylläpitämiseksi pidemmiksi ajoiksi. Tästä on useita esimerkkejä sotahistoriasta ja on yleistä tietoa, että taistelukentillä on haettu jaksamista päihteistä pitkien taistelujen aikana. On siis täysin perusteltua todeta, että autonominen asejärjestelmä vaatii paljon vähemmän resursseja sen toimintakyvyn ylläpitämiseksi, kuin ihmistaistelija. Tämä yksin on jo suuri syy asevoimille suosia joillain tehtävillä autonomisia järjestelmiä ihmistaistelijoiden sijasta.

6. Autonomisten asejärjestelmien eettinen ulottuvuus ja yhteenveto

Jo nyt olemassa olevissa, jollakin tavalla autonomisiksi mielletyissä järjestelmissä ilmenee erilaisia autonomisuuden tyyppisiä ja tasoja¹⁶, eikä näitä asejärjestelmiä tällöin koske samankaltaiset eettiset ja käytännölliset kysymykset ja ongelmat. Joitakin puoliautonomisia ohjusjärjestelmiä käytettäessä yksittäisen taistelijan eettinen monologi ei välttämättä ole sen syvällisempi, kuin vaikkapa tarkk'ampujalla tai pitkän matkan tykistöampujalla on voimankäytön hetkellä. Niiden operatiivinen käyttö on jollakin tapaa samanlaista, vaikka ohjus laukaisun jälkeen toimisikin autonomisesti, mitä nyt esimerkiksi tarkkuuskiväärin luoti ei tee. Kummassakin tilanteessa ihminen on tähännyt ja päättänyt vaikuttaa kyseiseen kohteeseen. Yksittäisen taistelijan ehkäpä suurimmaksi eettiseksi dilemmaksi jää, pystyykö hän elämään sen asian kanssa, että hänen päätöksestään on juuri kuollut ihminen, joka ei ollut koskaan edes tietoinen tulivoimaa käyttäneen taistelijan olemassaolosta. Puoliautonomisesti toimivan ohjuksen käyttäminen ei tässä tilanteessa muuta eettistä dilemmaa suuntaan tai toiseen, vaikka sen voidaankin todeta olevan potentiaalisesti merkittäväällä tavalla suurempaa tulivoimaa käyttävä ja kaikin tavoin käyttöympäristölleen arvaamattomampi ase, kuin tarkkuuskivääri. Tätä eroa esimerkiksi pitkän kantaman raskaaseen tykistöön ei taas ole millään huomionarvoisella tavalla, sillä niiden kohdalla voidaan käytettyjen aseiden malleista riippuen puhua myös suhteessa saman mittaluokan tulivoimasta.

---

¹⁶ Kts. Luku 3

Iron Dome -järjestelmän¹⁷ kohdalla laitteen korkea autonomian taso ei tuo sen suurempia eettisiä ongelmia sen käyttöön liittyen, vaan sen käyttötapa ja voimankäytön kohde määrittää sen eettistä taakkaa paljon enemmän, kuin sen autonomisuus itsessään. Tämän järjestelmän kohdalla voi siis todeta, että aseiden korkea autonomisuuden taso itsessään ei tee aseiden käyttöä eettisesti ongelmalliseksi. Aseiden herättämät mahdolliset eettiset ongelmat nousevat aseiden käyttötarkoituksesta ja -tavasta, jotka Iron Domen tilanteessa eivät ole eettisesti arveluttavia. Kuten aiemmin totesimme, järjestelmä ei ole ristiriidassa *jus in bello* -periaatteiden kanssa, eikä sitä ole tarkoitettu kohdentamaan tulivoimaa ihmisiin.¹⁸ Iron Dome -järjestelmän koko ja tulivoima ovat eittämättä suuremmat kuin monen sellaisen laitteen, joissa eettisiä ongelmia on huomattavasti enemmän, kuten tulen seuraavaksi esittämään.

Mitä tulee Switchblade-järjestelmään ja sen käyttöön liittyviin eettisiin ongelmiin, on tehtävä ero sen manuaalisen ja autonomisen käytön välille, sekä siihen, mihin sen tulivoimaa käytetään. Toimiessaan autonomisesti niin, että laite sekä valitsee, että vaikuttaa kohteisiinsa autonomisesti, on merkittävää, vaikuttaako laite ihmiseen vai esimerkiksi struktuuriin. Mikäli laite vaikuttaa ihmiseen, voidaan sen katsoa olevan niitä periaatteita vastaan, joita ICRC peräänkuuluttaa autonomisilta asejärjestelmiltä vaadittavan niitä käytettäessä.¹⁹ Aseiden vaikuttaessa struktuuriin, voidaan sen käytöstä katsoa koituvan vain vähäisiä eettisiä ongelmia, mikäli ongelmia ensinnäkään koituisi. Siinä mielessä Switchblade-järjestelmä toteuttaisi parhaiten yleisesti hyväksytyjä sääntöjä ja aiheuttaisi vähiten eettisiä dilemmoja käyttäjälleen, mikäli ainakin voimankäyttötilanteessa asetta käytettäisiin manuaalisesti ihmisoperaattorin toimesta niin, että ihminen tekee ampumapäätöksen ja suorittaa ampumatapahtuman itse. Näin toimittaessa edes Switchblade-järjestelmän käyttö ei herättäisi käyttäjälleen sen enempää eettisiä kysymyksiä, kuin tarkk'ampujalla kivääriänsä käytettäessä. Kyse ei siis taaskaan ole niinkään aseiden autonomisuudesta, vaan sen käyttötarkoituksesta. On ilmeistä, että autonomisen aseiden vaikuttaessa ihmiseen, se voisi sotia joitain eettisiä ideaaleja vastaan, mutta tulivoiman kohdentuessa struktuureihin tätä ongelmaa ei synny. Switchblade-järjestelmä on pienemmän fyysisen koon ja pienemmän tulivoiman järjestelmä kuin Iron Dome, mutta tästä huolimatta sen käytössä tuntuu ilmenevän enemmän merkittäviä eettisiä kysymyksiä ja muita

---

¹⁷ Kts 4.2, tarkempi kuvaus kyseisestä järjestelmästä

¹⁸ Kts. 4.2

¹⁹ Kts. 4.3 Autonomiset asejärjestelmät ja kansainvälinen humanitaarinen laki

huomionarvoisia asioita, kuin Iron Dome -järjestelmän käytössä ilmenee. Switchblade-järjestelmääkin enemmän eettisiä kysymyksiä herättää tätä vieläkin pienempikokoisempi itselaukeava jalkaväkimiina. Tämäkin puhuu sen puolesta, että aseiden koko ja tulivoima eivät määritä sen käyttöön liittyvän eettisen diskurssin määrää, vaan kyse on aseiden käyttötarkoituksesta ja -tavasta.

Aseiden käyttöön liittyvien eettisten kysymysten muodostumiseen vaikuttaa siis huomattavasti aseiden autonomisuuden tasoa enemmän se, kuinka aseita käytetään ja mihin aseita käytetään. Jokainen ase on väärin tai väärässä paikassa käytettynä huomattavia eettisiä ongelmia herättävä, mutta tämän lisäksi on tehtävä selväksi aseiden oletettu käyttötarkoitus. Aseiden autonomia ei siis ole eettisten ongelmien alku ja juuri, vaan pikemminkin se, miten autonomiaa järjestelmää voidaan käyttää eettisellä tavalla niin, ettei se loukkaa kansainvälisiä sääntöjä ja ohjeistuksia liittyen aseiden käyttöön ja sodankäynnin etiikkaan. Yhtä lailla, miten autonomiaa aseita voidaan käyttää epäeettisellä tavalla, voidaan myös täysin manuaalisesti käytettävää konventionaalista aseita käyttää epäeettisin tavoin, emmekä silti voisi sanoa kaikkien konventionaalisten aseiden olevan luonteeltaan epäeettisiä. Autonomisiin aseisiin liitetty eettinen diskurssi tuntuu pyörivän paljon sen ajatuksen ympärillä, että päätöstä tappavan voiman käyttämisestä ei voida antaa koneelle, niin kuin olen aiemmin esittänyt useamman tahon argumentoineen. Näkemykseni mukaan itselaukeavat jalkaväkimiinat aiheuttavat paljon eettisiä kysymyksiä juuri siksi, että niiden primäärinen käyttötarkoitus on tuottaa pysäyttävää, todennäköisesti tappavaa voimaa ihmiseen. Samanlaista eettistä ongelmaa ei synny sellaisten järjestelmien kohdalla, joiden esitteen kohdentaman voimaa ensisijaisesti tai täysin toisenlaisiin kohteisiin. Voisimme siis väittää, että autonomisuuden tasosta riippumatta aseiden voidaan katsoa olevan eettisesti vähemmän ongelmallista, kun sitä ei ole tarkoitettu kohdentamaan tappavaa voimaa ihmiseen. Tässä täytyy erikseen huomioida mahdolliset ääritapaukset, kuten esimerkiksi joukkotuhoaseiksi luokiteltavat aseet, joiden primääritarkoitus on tehdä mahdollisimman paljon tuhoa mahdollisimman suurelle alueelle. Tällaisten aseiden käyttämisen voidaan tuskin missään tilanteessa katsoa olevan eettisesti hyväksyttävää siksi, että niiden primäärikohde ei ole yksittäinen taistelija.

Joissain tapauksissa voimme itseasiassa jopa todeta oikein käytettynä autonomisen asejärjestelmän toteuttavan konventionaalista aseita paremmin oikeutetun sodan periaatteita ja näin ajateltuna olevan eettisempi valinta sodankäyntiin. Nähdäkseni esimerkiksi Neuvostoliiton toisen maailmansodan aikana käyttämä Katjuša (BM-13) -raketinheitinjärjestelmä kykenee tuottamaan paljon tuhoa pitkälle

kantamalle, mutta ne olivat tähtäykseltään epätarkkoja. Tällaista asejärjestelmää käytettäessä ei voida millään varmistua siitä, ettei aseella tuoteta tappavaa voimaa siviileihin tai heidän rakenteisiinsa, kuten kouluihin, sairaaloihin ja asutuksiin. Tällaiseen asejärjestelmään verrattuna olisikin siis kärjistettynä perusteltua nimenomaan käyttää autonomista asejärjestelmää, joka oikein käytettynä on tarkempi ja kohdistaa tulivoimaa vain sellaisiin kohteisiin, jotka täyttävät soveltuvalle kohteelle annetut kriteerit. Katjuša on vanha järjestelmä ja toki on luontevaa ajatella uudempien järjestelmien olevan jo lähtökohtaisesti suunniteltu täyttämään suuremman määrän eettisiä standardeja. Kansainvälinen humanitaarinen laki, Geneven sopimukset ja sotarikollisuutta määrittävät Nürnbergin periaatteet eivät olleet vielä nykyisessä muodossaan, kun Katjušaa ja muita sen kaltaisia epätarkkoja asejärjestelmiä on käytetty. Palatakseni kuitenkin vielä jo mainitsemaani epäsuhtaan sodan osapuolten välillä on huomattavaa, että vieläkään kaikilla valtioilla ja sotilaallisilla toimijoilla, joilla voi olla intressi ja oikeus puolustaa omaansa, ei ole tarvittavia resursseja käyttää kaikkein nykyaikaisimpia autonomisia sodankäynnin välineitä. Tämän vuoksi ei kaikkia sotiakaan mielestäni voi tarkastella samojen lasien läpi, sillä jokaisessa vallitsee omat valtasuhteet, yhteiskunnalliset dynamiikat ja mahdollisuudet. Sotilaalliset toimijat eivät ole eivätkä koskaan tule olemaan tasaväkisiä keskenään, joten tulemme näkemään sodissa epäsuhtaa niin kauan, kun sotia on. Tämä on otettava huomioon tehdessämme moraalisia arvioita sodankäynnin tavoista ja välineistä, sillä kaikki tämä vaikuttaa sodankäynnin eettiseen ulottuvuuteen.

6.2 Yhteenveto

Tarkastellessamme perinteistä oikeutetun sodan teoriaa tutkielmani alkupuolelta on otettava huomioon paitsi valtionpäämiehet, kansalaiset, sotajoukkojen johtoporras, sotilaallista voimaa käyttävät osastot ja yksilöt, myös ulkovaltojen poliittiset tahot ja siviilit. *Ad bellum* -periaatteiden täytyessä ja sodan alkamisen ollessa oikeutettu on vielä tehtävä ero sen välille, keneen voidaan kohdistaa sotilaallista voimaa, keneen halutaan kohdistaa sotilaallista voimaa ja keneen sitä kannattaa kohdistaa. Vasta näihin kysymyksiin vastattua sotatoimet voivat olla perusteltuja ja hyväksyttävissä. On siis tehtävä selvä ero sotilaan ja siviilin välille, alttiin ja ei-alttiin voimankäytön kohteen välille ja tätä kaikkea ohjaa kansainvälinen laki sodankäynnistä ja siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana. *In bello* -periaatteiden täytyessä ja sodankäynnin ollessa oikeutettua törmäämme vääjäämättä hetkeen, jolloin väkivaltaisuuDET loppuvat ja olemme *post bellum* -periaatteiden äärellä. Tällöin on rakennettava kestävä rauha, tai voimme jälleen lakata puhumasta oikeutetusta sodasta alkuunkaan.

Perinteisestä oikeutetun sodan teoriasta on huomattava, kuinka suhteellisuuden periaate kantaa läpi sodan, sen alkua edeltävistä hetkistä sen jälkeiseen aikaan ja koskee kaikkea siltä väliltä. Sodan täytyy jo teoriassa ennen alkuaan olla suhteellista sen tuottamaan potentiaaliseen vahinkoon nähden, sodan uhrien ja siviilitappioiden tulee olla sodan aikana suhteellisia sen tavoitteisiin nähden ja sodan jälkeisten toimien tulee olla suhteellisia siihen nähden, mitä ne pyrkivät korjaamaan. Tämä tuntuu olevan ikään kuin koko sodankäynnin eettisen tarkkailun kivijalka. Ilman tätä kivijalkaa, eli suhteellisuuden periaatteen täyttymistä ei voi olla oikeutettua sotaa, vaikka muut oikeutetun sodan periaatteet täytyisivätkin, vaikka tämän tiedon valossa näyttäisikin siltä, että oikeutetun sodan muut periaatteet eivät edes tosiasiallisesti voi täytyä ilman suhteellisuuden periaatteen täyttymistä. Ilman suhteellisuutta ei siis ole oikeutettua sotaa, jolloin kaikelta tältä eettiseltä tarkastelulta häviää pohja.

Tämän takia oikeutetun sodan teorian tunteminen ja sen periaatteiden täyttäminen on mielestäni kansainvälinen tehtävä ja sodan leimahtaessa koko maailman tehtävä on valvoa oikeutetun sodan toteutumista. Media on ollut viime vuodet pullollaan konfliktitarinoita Lähi-Idän ja Itä-Euroopan sotaisuuksista, mutta ulkovallat eivät juuri ole halunneet puuttua näihin konflikteihin tarjoamalla humanitaarista apua sotilaallisessa merkityksessä peläten asiaan sekaantumista. Se on toki ymmärrettävää, mutta kaiken nyt tietämäni valossa pidän kansainvälisen median roolia tässä entistä suurempana, sillä medialla on voima näyttää sodan tilanne ja sodankäynnin vaiheet, jolloin kansainvälinen yhteisö voi puuttua epäoikeudenmukaisuuksiin ja kansainvälistä lakia rikkovaan sodankäyntiin, esimerkiksi politiikan keinoin, mikäli sotilaallinen interventio ei ole vaihtoehto. Vaikka valtioilla lähtökohtaisesti on suvereniteetti ja ulkovaltojen ei tulisi puuttua valtioiden sisäisiin konflikteihin, on ihmisoikeusrikkomuksiin ja Walzerin sanoin, ihmiskunnan moraalista omaatuntoa järkyttäviin asioihin ehdottomasti puututtava jollain tavoin. Muutoin koen, että kansainvälinen yhteisö katsoisi läpi sormien epäoikeutettua ja epäoikeudenmukaista sotaa, joka indikoisi hiljaista hyväksyntää kaikelle tapahtuvalle. Mielenpiteeni saattaa olla kiistanalainen, mutta kansainvälisen yhteisön hyväksyessä epäoikeutetun sodan näen ihmiskunnan epäonnistuneen täysin rauhan rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Uusia sotia syntyy ja vanhoja sotia jatketaan yhä, siitä emme pääse mihinkään, mutta tärkeää on, kuinka voisimme nyt ja tulevaisuudessa sotia vähemmän huonolla tavalla.

Mitä tulee nykysodankäynnissä käytössä oleviin autonomisiin asejärjestelmiin, ajetaan ne hyvin pitkälti jollain tapaa puoliautonomisiksi, tai niiden autonomisuutta muuten rajoitetaan kansainvälisten lakien ja säädösten keinoin. Todellista autonomiaa niin, ettei ihminen missään vaiheessa puuttuisi laitteen toimintaan esiintyy vielä hyvin vähän ja hyvistä syistä. Sodankäynnissä ollaan enemmän taipuvaisia käyttämään autonomisia johtamisjärjestelmiä ja tukeutumaan näiden tarjoamaan informaatioon enemmän, kuin käyttämään autonomisia asejärjestelmiä ja tukeutumaan niihin operatiivisissa tehtävissä, mikä on täysin ymmärrettävää eettiseltä näkökannalta. Edes sotastrategisesti täysin autonomisen aseiden operatiivinen käyttö ei ole tarkoituksenmukaista, sillä arvaamaton koneoppiva laite pahimmillaan vaarantaa operaatioturvallisuutta, eikä paranna sitä. Autonomista johtamisjärjestelmää ja sen tarjoamaa informaatiota on helpompi moderoida ihmisoperaattorin toimesta, ihminen pysyy tappamiseen johtavassa päätöksentekoketjussa mukana ja tilanne ei muutu sotaeettiseltä kannalta hankalaksi tai kyseenalaiseksi. Ihmisen kontrollin varmistaminen alusta loppuun sotilaallista voimaa käytettäessä on vielä toistaiseksi vallitseva ihanne, jonka puitteissa konflikteja ratkotaan.

Autonomisten asejärjestelmien käyttöön liittyy hyötyjä, joita asevoimat pyrkivät saavuttamaan automatisoimalla sodankäyntiä ja delegoimalla sotilaallisia tehtäviä koneille. Merkittäviin hyötyihin kuuluvat teknologiset hyödyt, kuten informaation kerääminen, analysointi ja välittäminen, taloudelliset hyödyt, kuten säästöt väestön kouluttamisessa, majoittamisessa ja varustamisessa, sekä fysiologisiin tosiasioihin perustuvat hyödyt, kuten ihmishenkien varjelu, inhimillisen virheen mahdollisuuden poistaminen ja taisteluväsymyksen ehkäiseminen. Asevoimilla on vahva intressi toimia parhaalla ja tehokkaimmalla mahdollisella tavalla varmistaen operaatioturvallisuuden ja sotilaallisen toimintakyvyn ylläpitäminen. Myös valtioiden välinen kilpavarustelu tulivoiman ja toimintakyvyn suhteen on vääjäämätöntä, sillä kaikki pyrkivät turvaamaan oman selustansa ja osoittamaan sotilaallisen voimansa ulkopuolisille valtioille. Kansallinen puolustus ajaa valtiot ja muut sotilaalliset toimijat käyttämään autonomisia asejärjestelmiä ennemmin tai myöhemmin, josta nykyinen maailmantilanne on loistava esimerkki. Yhä enemmän näemme uutisissa otsikoita miehittämättömistä lennokeista ja erilaisista maaliin hakeutuvista ohjuksista, joita käytetään konflikteissa maailmalla. Autonomiset asejärjestelmät saattavat olla vielä tavallaan lapsen kengissä, mutta oikeasti olemme jo tänään vain yhden ohjelmointikerran päässä koneoppivasta autonomisesta järjestelmästä, joka tekee ampumapäätöksensä itse täysin ilman ihmisen vaikutusta.

Autonomisista aseista keskusteltaessa ilmenee paljon argumentteja niin puolesta, kuin vastaan, mutta mielipiteestä riippumatta kasvavassa määrin näiden käytölle kaivataan tarkempia lakeja ja rajoitteita. Väitän, että seuraavan vuosikymmenen aikana kansainvälisen lakikeskustelun intensiteetti tulee nousemaan huomattavan korkeaksi verrattuna nykytilanteeseen koskien ase- ja johtamisjärjestelmiä. On ilmeistä, että autonomisia asejärjestelmiä koskien tarvitaan päivitetty laki ja kansainvälinen sopimus siitä, miten ja millaisia autonomisia aseita voidaan käyttää ja kehittää, jotta humanitaarisen lain noudattamisesta kaikissa sotatilanteissa voidaan varmistua. Ei liene yhdenkään valtion etu, mikäli markkinoille ilmenee keskimääräistä asejärjestelmää halvemmalla tuotettuja, helposti kopioitavissa olevia järjestelmäkomponentteja, joilla on potentiaalia aiheuttaa joukkotuhoaseiden tulivoimaa vastaavaa vahinkoa täysin vailla ihmisen kontrollia. Toki nämä ovat tulevaisuuden uhkakuvia, mutta niidenkin potentiaalia tulee arvioida keskusteltaessa autonomisista aseista ja niiden käytöstä sotatilanteessa. Uhkakuvien analysointi ja arviointi paitsi kuuluu maanpuolustusorganisaatioiden ydintehtäviin, on se myös tärkeää yhteiskunnalliselta kannalta globaalissa viitekehyksessä kansainvälisen oikeuden, turvallisuuden ja valtioiden välisen luottamuksen kannalta. Ilman kestävää ja eettistä tekoöly-, ja sotatutkimusta ei ole kansainvälisen luottamuksen verkkoa, joka on rauhan elinehto.

Autonomiset asejärjestelmät ja niiden käyttö oikeutetussa sodassa on poikkitieteellinen ja monitulkintainen sotaetiikan osa-alue, jolla näen olevan merkittävää yhteiskunnallista vaikutusta koskien sodankäynnin nykytilannetta ja tulevaisuuden uhkakuvia. Olen pyrkinyt osoittamaan, että aseiden autonomisuus ei yksin tee siitä epäeettistä sodankäynnin välinettä, vaan kyse on sen tosiasiallisesta käyttötarkoituksesta ja -tavasta. Olen tarkastellut epäkohtia koskien sodankäynnin osapuolten eroja ja niitä tekijöitä, jotka tekevät ristiriidan sodankäynnin oikeuttamisen ja sodankäynnin välineiden eettisyyden välillä. Väitän, että autonomisia asejärjestelmiä koskevan diskurssin määrä tulee kasvamaan lähivuosina seurauksena nyt käynnissä olevista konflikteista, joissa tälläkin hetkellä käytetään autonomisia asejärjestelmiä sotilaallisissa tehtävissä. Tämän vuoksi kansainvälisiä lakeja ja säädöksiä tulee päivittää vastaamaan sodankäynnin nykypäivää, sillä vaikkei autonomiset asejärjestelmät olekaan olleet suuressa yhteiskunnallisen keskusteluilmapiiirin keskiössä, tulevat ne nyt olemaan sitä, kun niiden käyttö yleistyy konfliktien leviämisen myötä. Autonomisia aseita kehitetään jatkuvasti lisää ja vanhempia järjestelmiä uudistetaan vastaamaan nykypäivän vaatimuksiin, jolloin lain ja säädösten tulee pysyä tässä kehityskulussa mukana. Loppujen lopuksi, on kaikkien osapuolten intressien mukaista, kun vääjäämättä kohtaamamme konfliktit ratkotaan parhaalla mahdollisella tavalla.

7. Lähteet

Davison Neil (2017), A legal perspective: Autonomous weapon systems under international humanitarian law
<https://www.icrc.org/en/document/autonomous-weapon-systems-under-international-humanitarian-law> Viitattu 05/2022

Easterday, Jennifer (2012), *Remarks by Jennifer Easterday, Proceedings of the Annual Meeting of American Society of International Law*, vol. 106 pp. 335–337. JSTOR, www.jstor.org/stable/10.5305/procanmeetasil.106.0335. Viitattu 04/2022

Egeland, Kjølsv (2016), ”Lethal autonomous weapon systems under international humanitarian law” (*Nordic journal of international law*, 2016, 89—118), 117 Viitattu 05/2022

ICRC, 2021: [icrc.org/en/document/icrc-position-autonomous-weapon-systems](https://www.icrc.org/en/document/icrc-position-autonomous-weapon-systems) Viitattu 05/2022

Iron Dome: army-technology.com/projects/iron-dome/ Viitattu 04/2022

Krishnan, Armin (2016), *Killer robots – Legality and ethicality of autonomous weapons*, London: Routledge, 2016. Web. 50—52

Lazar, Seth (2016), “War”, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*
<https://plato.stanford.edu/entries/war/> Viitattu 04/2022

Leveringhaus, Alex (2018), ”What’s so bad about killer robots?”, *Journal of applied philosophy* vol 35. NO 2
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/japp.12200> Viitattu 04/2022

May, Larry (2013), ” Jus Post Bellum Proportionality and the Fog of War”, *The European Journal of International Law Vol. 24 no. 1*, 315–333, Published by Oxford University Press on behalf of EJIL Ltd, <http://www.ejil.org/pdfs/24/1/2384.pdf>, Viitattu 04/2022

Moseley, Alexander: “Just war theory”, *Internet encyclopedia of philosophy* <https://iep.utm.edu/justwar/> Viitattu 05/2022

NLAW: army-technology.com/projects/mbt_law Viitattu 04/2022

Nürnbergin periaatteet: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_1_1950.pdf
Viitattu 05/2022

Puolustusvoimat 2021
https://puolustusvoimat.fi/documents/1948673/56967541/SST_PV_Maanpuolustus_taskuesite_1220_FI_v3.pdf/2edc44cf-a383-8d46-3960-f3611c71438f/SST_PV_Maanpuolustus_taskuesite_1220_FI_v3.pdf?t=1611392132751

Viitattu 05/2022

“Russian Soldier Sentenced to Life In Prison In First War Crimes Case Since Ukraine Invasion”, *RadioFreeEurope/RadioLiberty*, <https://www.rferl.org/a/ukraine-russia-soldier-war-crime-guilty/31863487.html> Viitattu 05/2022

SIPRI, “Mapping autonomy in weapon systems” (2017), https://www.sipri.org/sites/default/files/2017-11/siprireport_mapping_the_development_of_autonomy_in_weapon_systems_1117_1.pdf Viitattu 04/2022

Sparrow, Robert (2007), “Killer robots”, *Journal of applied philosophy vol.24 NO, 1* Viitattu 04/2022

Stinger: military-today.com/missiles/stinger.htm Viitattu 04/2022

Switchblade

300:

https://www.avinc.com/images/uploads/product_docs/Switchblade_300_Datasheet_220114.pdf

Viitattu 04/2022

Taisteluväsytys:

<https://puolustusvoimat.fi/documents/1948673/2015558/Mielenterveysopas/b459af96-8b33-4c13-bef0-d93283efa233/Mielenterveysopas.pdf> s. 62 Viitattu 04/2022

Walzer, Michael (2015), *Just and Unjust Wars, a Moral Argument With Historical Illustrations*, 5th edition